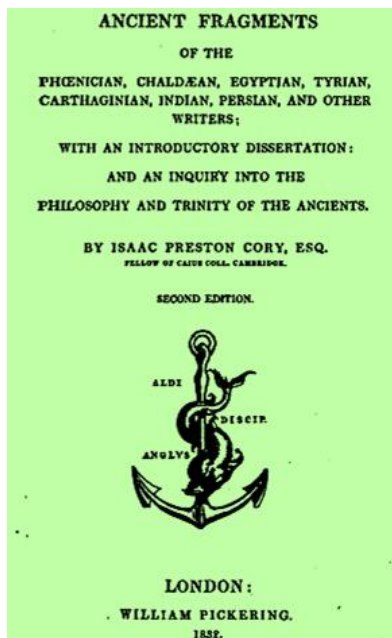

Isaac Preston Cory (1802–1842):
Bevezető értekezés az ókor írásbeli
töredékeihez⁵⁹

Miközben ez ÓKORI TÖREDÉKEK⁶⁰ gyűjteményét a világ elé tárjuk, nem árt megmagyarázni, hogy mit is jelent ez a cím. Szokásunk szerint a héber szentírásokat, valamint a görög és latin írásokat tekintjük az ókor egyetlen biztos forrásainak, pedig léteztek más nyelvek is, amelyeken más népek krónikáit és történelmét írták le. Hol vannak tehát AsszírIA és Babilon, Perzsia és Egyiptom, Föníciai, Tírusz és Karthágó írásai? Hol vannak ezeknek a hatalmas birodalmaknak az irodalmi művei, vagy legalábbis azok maradványai? Kétségtelenül melankolikus gondolatokat ébreszt, ha ezt a kis kötetet tekintjük válasznak. Nem merem állítani, hogy minden ilyen maradvány benne van, de némi szorgalommal és kutatóssal sem sikerült más, elég hitelesnek tartott töredékekkel bővítenem a kötet terjedelmét.⁶¹

⁵⁹ Isaac Preston Cory: *Ancient Fragments of the Phœnician, Chaldaean, Egyptian, Tyrian, Carthaginian, Indian, Persian, and Other Writers: with an Introductory Dissertation and an Inquiry into the Philosophy and Trinity of the Ancients.* (A föníciai, káldeai, egyiptomi, tíriai, karthágói, indiai, perzsa és más írók ókori töredékei: bevezető értekezéssel és ókori filozófiai és hármassági vizsgálattal.) William Pickering, London, 1832.

<https://archive.org/details/ancientfragments00coryrich/mode/1up>. A fordítást a következő kiadványban szereplő szöveg segítette: *Ancient Fragments* by I. P. Cory [1832 ed.] {reduced to HTML by Christopher M. Weimer, Dec. 2002} <https://sacred-texts.com/cla/af/index.htm>. – A szerk.

⁶⁰ Első kiadás 1826-ban, majd átdolgozva 1832-ben, ókori királylistákkal (pl. amelyeket a korai Ptolemaiosz-kori pap és történész, Manetho jegyzett fel). Egy további bővített kritikai kiadást Edward Richmond Hodges történész szerkesztett (Reevs and Turner, London, 1876. https://iapsop.com/ssoc/1832_cory_ancient_fragments.pdf), aki rövid ismertetőket készített a töredékek szerzőiről, és tájékoztatott az egyiptomi hieroglifák és a ninivei és babiloni ékírásos feljegyzések megfejtéséről. – A szerk.

⁶¹ Fél évszázad múlva, E. R. Hodges történésznek sem sikerült tehát. – A szerk.

Kívánságom volt, hogy ebbe a gyűjteménybe belekerüljön a korai pogány világ összes töredéke, amelyek a görög nyelv közvetítésével jutottak el hozzánk.⁶² A korai görög történészek közül néhánynak csak a neve maradt fenn, míg mások, mint például Eupolemus és Histiaëus, több, nagyon érdekes töredékekkel is megúszták az általános pusztulást. Irodalmuk klasszikus korszakában a görög történészek ismeretei az ókorról általában korlátozottak és homályosak voltak: csak a Septuaginta megjelenése után fordították figyelmüket saját ókori történelmükre és a környező népek ókori történelmére.⁶³ Ezért a görög történelem későbbi korszakairól több biztos tájékoztatást találunk, mint a korai korszakokról. Ha tehát határvonalat húztunk volna a korai íróknak kedvezve e kötetbe beválogatni, a későbbiek kizárásával, akkor az értékesebbeket hagytuk volna ki. Ha sok szerző töredékeit újryomtattuk volna, például az Augusztusz-kori damaszkuszi író, Nicolaus Damascenusét, akkor néhány figyelemre méltó anyag mellett sok kevésbé érdekeset is bevettünk volna. Ha mind közül kiválasztottuk volna az ókori időkhöz és idegen államokhoz kapcsolódó részeket, az olyan haszontalan és fáradságos feladat lett volna, hogy a gyűjtemény több kötetes sorozattá duzzadt volna. Ezért nagyrészt kizártam a görög történészeket, – és minden író az Augusztusz korától kezdve, – valamint kihagytam minden olyan töredéket, amely hamisításnak tűnik, vagy hellenisztikus zsidók, illetve a szent iratokhoz hozzáférő szerzők műve, és a szavaikat követve nem vetnek további fényt a témákra.

Ezek közé sorolhatók az özönvíz előtti Enoch könyvei, Artapanus töredékei, a szibillai jóslatok, Salamon és Hiram, Tírusz királyának levelezése, Ezechiás tragédiája, amelyben Mózes a hős, valamint több hasonló jellegű mű.⁶⁴

Ez a kötet tehát olyan töredékeket tartalmaz, amelyeket idegen nyelvekről fordítottak görögre, vagy görögök idéztek vagy másoltak idegen szerzőktől, vagy idegenek írtak görög nyelven, akik hozzáfértek saját országuk archívumaihoz. Annak érdekében azonban, hogy a gyűjtemény még hasznosabbá váljon, és mintegy kézikönyvként szolgáljon a kronológusok és a mitológiai régiségek kutatói számára, kiegészítésként olyan töredékeket és kivonatokat is felvettem, amelyek úgy tűnik, hogy ősből forrásokból származnak, bár ma már csak görög vagy latin írók műveiben találhatók meg. Ezek közül néhány csupán a töredékek bemutatása, vagy különálló időrendi megjegyzéseket tartalmaz, vagy más olyan érdekes jellemzőket, amelyek méltán érdemesek rá, hogy helyet kapjanak a kötetben. Így igyekeztem a kötetben összefoglalni az ókor összes hiteles emlékét, amelyek a görög történelem korszakát megelőzik, és annyira szétszórtan találhatók, főként az egyházatyák, valamint az Alsó-római Birodalom⁶⁵ filozófusai főliánsaiban, amilyen formában az antikváriusok számára hozzáférhetetlenek, hacsak nem laknak valamely nagy nyilvános könyvtár közelében.⁶⁶

Bár egy ilyen gyűjtemény elsősorban vegyesnek tűnhet, két témára bontható: a világ korai történelmére és az ókori teológiai rendszerekre. A következő oldalakon megpróbálom mindkettőről vázlatot adni, nem a részletek bemutatásával, hanem inkább a töredékek összekapcsolásával, hogy megkönnyítsem tartalmuk vizsgálatát, azáltal, hogy a figyelmet egymás után azoknak a nagy mérföldköveknek szentelem, amelyek kiemelkednek abból, amit egyébként vadnak, úttalannak és

⁶² Ez a legfontosabb mondata ennek a bevezetőnek, mert láthatjuk, hogy ennyi az összes forrás, és hogy mind görög nyelven maradt ránk. (Utólagos szokás, főleg a reneszánsz kortól, többet belelátni ezekbe, mint ott van.) – *A szerk.*

⁶³ Az (ószövetségi) Biblia koiné görög nyelvű fordítása a Kr. e. 3. században az egyiptomi Alexandria városában történt, II. Ptolemaiosz fáraó uralkodása idején. – *A szerk.*

⁶⁴ Ezek tehát nem ütötték meg azt a mércét, amire előbb a 4. lábjegyzet utal. – *A szerk.*

⁶⁵ Kelet-római Birodalom, Bizánci Birodalom. – *A szerk.*

⁶⁶ Talán Corynak ez a kötete magyarázza meg Hissmann Mihály (1752-1784) filozófusunk egyik művében tett ama meglepő kijelentését, hogy valamely kérdésben előző éjjel átolvasta az összes ókori auktort. – *A szerk.*

végtelemnek lehetne tekinteni; és lehetővé tenni az olvasó számára, hogy ugyanazon olvasási sorrendet követve valami szabályos, folyamatos elbeszélés-szerűséget nyerjen. A Szentírásban rövid, de hiteles beszámolót találunk a legkorábbi korokról,⁶⁷ de a pogány írók műveiben, néhány nagyon értékes történelmi töredék kivételével, alig találunk mást, mint allegóriák és legendás mesék gyűjteményét.⁶⁸ Megvizsgálva azonban kiderül, hogy ezeknek a legendáknak a többsége, homályosságuk ellenére, utalásokat tartalmaz azokra a nagy ősi eseményekre, amelyek emlékét minden nép megőrizte a földön, és amelyek emlékére az ókoriak oly sok szertartást és misztériumot rendeltek el.⁶⁹

Az ilyen hagyományoktól, amelyeket évszázadokig szájhagyomány útján adtak át, mielőtt írásba foglalták őket, csak csekély segítséget várhatunk. Valójában a régiségkutatók minden kutatásában a tudomány helyét általában a feltételezéseknek kell betölteniük. Mégis, a megfelelő kutatási módszer alkalmazásával megközelíthetjük az igazságot, és gyakran megvilágíthatjuk a Szentírásban homályosan utalt körülményeket, sőt alkalmanként kitölthetjük a történelem hiányosságait is, pótolva azokat az eseményeket, amelyeket a szent írók elhagytak, mert nem álltak közvetlen kapcsolatban a vizsgált témával.

A történelem személyei, eseményei és dátumai, valamint a teológiai rendszerek azok a tárgyak, amelyeket meg kell vizsgálni és meg kell állapítani. És ahol a vizsgált téma úgy osztható meg, hogy az igazság néhány valószínű hipotézis között rejlik, amelyek a priori és egyszerre megállapíthatók: az összes rendelkezésre álló bizonyíték összegyűjtésével, azok külön-külön történő vizsgálatával és azon hipotéziseknek, amelyek nem állnak összhangban a bizonyítékokkal, egymás után kizárásával, egyes esetekben addig folytathatjuk a feltételezések körét, amíg csak egy hipotézis marad, amelynek az igazságnak kell lennie, és így negatívan bizonyítási kérdéssé válik. Más esetekben a bizonyítékok hiánya teret hagyhat több különböző véleménynek, amelyek közül egyik sem cáfolható meg igazán, bár az egyik gyakran hihetőbb lehet, mint a másik.

Faber úr, a pogány bálványimádásról szóló csodálatos művében, összegyűjtötte és külön-külön megvizsgálta a pogány mitológia összes különböző rendszerét, és kimutatta, hogy „olyan különös, aprólékos és szabályos összhang van közöttük, nemcsak a nyilvánvaló és természetes dolgokban, hanem az önkényes és körülményes dolgokban szintén, mind a fantáziadús spekulációkban, mind a mesterséges szertartásokban”, hogy minden más hipotézis tarthatatlanná válik, kivéve azt, hogy „mindegyiküknek közös forrásból kell származnia”.⁷⁰

⁶⁷ Figyeljünk fel erre a nagy bizalomra a Biblia történelmi hűségével kapcsolatban, minthogy tudjuk, akkor még nem történt meg a hieroglifák és az ékírás „értelmezésének nagy áttörése”. – *A szerk.*

⁶⁸ Megvizsgálandó ezért, miként lettek ezek később hiteles történelmi forrásokká – Cory is találgatja a következő bekezdésben. – *A szerk.*

⁶⁹ Hogy ebben lehetséges eredményre jutni, mutatja egy kasmíri mítosz egy hegyi tó keletkezéséről, amiről kiderült, hogy földtanilag igazolt 400 000 éves, folyóelzáró hegyomlás eredményezte. (Lásd George Cavallar, Herta von Dechend: Hamlet malma.

⁷⁰ Lásd George Stanley Faber: *The Origin of Pagan Idolatry Ascertained from Historical Testimony and Circumstantial Evidence*. (A pogány bálványimádás eredete történelmi tanúvallomások és közvetett bizonyítékok alapján megállapítva). London, 1816. I. Volume, Preface.

I. kötet: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.128279/page/n591/mode/1up> és https://archive.org/details/theoriginofpaganidolatryvolume1gsfaber1816_202003_42_P és https://books.google.mg/books?id=dD5aAAAAcAAJ&source=gbs_book_other_versions_r&cad=1 és <https://dn710103.ca.archive.org/0/items/originpaganidol01fabegoog/originpaganidol01fabegoog.pdf> és

Miután így kimutatta közös eredetüket, három hipotézist sorol fel, amelyek szerinte az egyetlenek, amelyekkel a pogányság különböző rendszereinek közös eredete magyarázható:

1. Vagy minden nemzet békésen megállapodott abban, hogy az egyes letelepedéseik után az egyiktől kölcsönöznek.

2. Vagy az összes nemzet, miután letelepedtek, fegyveres erővel kényszerült átvenni egy másik nemzet babonáit.

3. Vagy az összes nemzet egyszer egy helyen és egy közösségben gyűlt össze, ahol egy romlott vallási formát vettek át, amelyet később magukkal vittek az általuk gyarmatosított földekre.

Miután alaposan megvizsgálta és kimutatta, hogy az első és a második hipotézis egyaránt teljesen lehetetlen, arra a következtetésre jut, hogy csak a harmadik lehet az igazság.⁷¹

Ugyanígy megállapíthatjuk azt a régiót is, ahonnan az emberiség eredetileg elterjedt. Az ókorban és a modern időkben egyaránt a görögöket vádolták egyfajta plágiummal, ami a földön minden nemzetnél elterjedt szokás volt. Egyiptom, India és Phœnicia, nem kevésbé, mint Görögország, maguknak tulajdonították és saját területükön belül jelölték meg az őskori történelem nagy eseményeinek helyszíneit, az istenek és hősök születését és tetteit, az özönvizet, a művészetek eredetét és az emberiség civilizációját. És állításaik csak azért találtak több támogatóra, mert nem voltak annyira nyilvánvalóan cáfolhatók. Azonban ha elutasítjuk azokat az országokat, amelyek állításai nem alapulnak máson, mint a saját helyi történelmükön, és csak azokat tartjuk meg, amelyek állításait a többi ország egybehangzó tanúvallomásai alátámasztják, akkor a Szentírásen kívül is bizonyítható, hogy az emberiség ősi települései olyan helyeken voltak, és olyan körülmények között éltek, ahogyan azt a Szentírás tanítja nekünk.

Az özönvíz előtti eseményekről csak kevés és halvány emlék maradt fenn a pogányok között. Az egyik leghitelesebb Sanchoniatho phœniciai történelmének maradványai között található, akit a legősibb íróknak tartanak.

Hogy melyik korban írta, nem ismert, de történetét phœniciai nyelven írta, és anyagait a phœniciai városok levéltáraiból gyűjtötték össze. Philo Byblius fordította görögre, és ezen töredékek megőrzéséért Eusebius gondosságának vagyunk hálásak.

A kozmogóniára a továbbiakban lesz alkalmam utalni: mint az egyik legősibb, rendkívül értékes, és mivel világosabban beszél, mint a többi, kulcsot ad értelmezésükhöz.

A Nemzedékek sok igen érdekes részletet tartalmaznak. Az elsőben utalás található a bukásra; a másodikban Káin lehet a nemzetség: ezután elveszítjük a hasonlóság nyomait; az ötödiknél megszakadás van. De ha a vizsgálódás fonalát felvesszük, a végén, Taaustusban vagy Thoythban, felismerhetjük Athothist, Egyiptom második királyát, Hermész Triszmegisztozt, aki ismét Kronosz tanácsadójaként jelenik meg. Elődje, Misor ezután megfeleltethető Mizraimmal, Egyiptom első királyával, a dinasztiaik Ménésszel és Minésszel. Az előző generációban található Amynus, Amon vagy Ham, ugyanaz, mint Kronosz, akit a történész egy másik, de kortárs vonalnak feltételez. Egy magasabb szintre emelkedve Agrust, a földművest találjuk, akit Phœniciában az

<https://dn721901.ca.archive.org/0/items/TheOriginOfPaganIdolatryVolume1GSFaber1816/The%20Origin%20of%20Pagan%20Idolatry%20Volume%201%20-%20GS%20Faber%201816.pdf>.

II. kötet: <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.195863>

<https://archive.org/details/originofpaganido02fabe> és

<https://books.google.mg/books?id=YcNBAAAACAAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> és

<https://dn790008.ca.archive.org/0/items/originofpaganido02fabe/originofpaganido02fabe.pdf> és

<https://books.google.mu/books?id=WsLyFE41D7oC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>.

⁷¹ Ehhez talán hozzátehető egy negyedik is, nevezetesen, hogy a babona részben békés kommunikáció, részben fegyveres erő révén vált általánossá: bár a bizonyítékok teljessége olyannyira alátámasztja, hogy ez a többivel együtt ugyanolyan tarthatatlan.

istenek legnagyobbjaként tiszteltek: ő megfeleltethető Noénak, a másik vonal Uranoszának, akinek eredeti neve Epigeusz vagy Autokhtón volt.

Sanchoniatho nagyon szorgalmas kutatónak tűnik, és arra a következtetésre jut, hogy a Nemzedékek tartalmazza a korai idők valódi történetét, megtisztítva azoktól a kitalált történetektől és allegóriáktól, amelyekkel Thabion fia, Phœnicia első szószólója⁷² elhomályosította azt. Erről Philo Byblius biztosít minket a Sanchoniathoról szóló megjegyzéseiben, amelyekkel a mű fordítását bevezeti. A részlet arról is tájékoztat minket, hogy az így álcázott történelmet Izirisznek, Chna, az első phœniciai testvérének adták tovább, nyilvánvalóan Mizraimra, Kánaán testvére utalva.

Igen figyelemre méltó, hogy ezeket a szereplőket a valódi sorrendben helyezte el, bár a pogány hagyományokban általában összekeverik őket egymással. Az is figyelemreméltó, hogy Sanchoniatho szinte az egyetlen pogány író az antikvitás terén, aki nem említi közvetlenül az özönvizet, bár a töredékben számos homályos utalás található rá. Ha biztosak lennénk abban, hogy műve elveszett részeiben hallgat erről a pontról, a kihagyás akkor is magyarázható lenne azzal, hogy nyíltan elnyomja azt a pusztán allegorikusnak tartottat, mivel úgy találta, hogy az özönvízről szóló hagyomány annyira szorosan összekeveredik a teremtéssel kapcsolattal, hogy midőn próbálja kiemelni az igazságot a meséből, könnyen rávehető arra a feltételezésre, hogy ugyanarra az eseményre vonatkoznak.

A föníciaiak misztikus áldozatáról szóló töredékének magyarázatához Bryant és Faber úr igen különös értekezéseire kell hivatkoznom. Sanchoniatho írta a kígyó történetét is, amelynek egyetlen töredékét Eusebius őrizte meg.

Berosus töredékeiben talán ismét felfedezhetünk néhány nyomot az özönvíz előtti világból. Sanchoniathóhoz hasonlóan, úgy tűnik, Berossus, művét, komolyan figyelemmel az igazság iránt, írta. Babiloni születésű volt, Nagy Sándor uralkodása alatt élte virágkorát, és néhány évig Athénban élt. Belus papjaként minden olyan előnnyel rendelkezett, amit a templom feljegyzései, valamint a káldeaiak tudása és hagyományai lehetővé tettek. Úgy tűnik, a korábbi idők történetét a templom falán lévő ábrázolások alapján vázolta fel.⁷³ Írásos és hagyományos ismeretekből számos olyan pontot kellett megtanulnia, amelyek túlságosan is hitelesek ahhoz, hogy megkérdőjelezhetőek legyenek; és az egyiket a másikkal kiigazítva, ugyanakkor a szokásos módon a mitológiával ötvözve, élénk tárta a különleges történelmet.

Az Alexander Polyhistor által megőrzött első töredék rendkívül értékes, és nagyon érdekes értesülések tárháza. A történelem első könyve látszólag természetesen Babilónia leírásával kezdődik. Ezután a festményekre utalva a szerző az első sorozatot egyfajta előszónak találja a többihez. Minden nemzetből minden ember összegyűlik Káldeában: közöttük bemutatkozik egy személy, akit a művészetek és tudományok oktatójaként ábrázolnak, és tájékoztatja őket a korábban

⁷² A hierophantja. A hierophant az eleusiszi misztériumjátékok vezetője, a rejtélyek magyarázója. – *A szerk.*

⁷³ V. ö. „A vatikáni könyvtárból nemrég digitalizált írás alighanem a trójai legenda eredeti változata: [Vergilius, Opera (fragmenta)] Manuscript – Vat. lat. 3225. „Azt a bizonyos nagy háborút emlékeztetőül megénekeljük...” címmel [https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.3225]. A szerző legtöbbször első személyben mesél. Lehet, hogy ez az írás az, amiből később kialakult a görög mitológia és Homérosz Odüsszeiája. Maga az írás a képeket próbálja magyarázni a görög mitológia alapján, de ez nem mindig talál. Ezek a képek valószínű, hogy eredeti etruszk képekről lettek lemásolva. A viselet és a környezet ábrázolása erre hajaz. Ez a történet azonban, amiből később kisarjadtak a görög legendák, de lehet, hogy az egész ókori történelem, nem másról szól, mint egy nagyméretű népvándorlásról, a déli, civilizálatlan, háborúskodásra szakosodott népek irányából a jóval civilizáltabb északi népek irányába. A trójai faló nem más, mint egy ravasz hadicsel szimbóluma.” (Fábián Sándor: Történelmi „szürreál”. Az Igazság Kálváriája. Acta Historica Hungarica Turiciensia 36. évf. 1. sz. 2021. p. 133.) – *A szerk.*

lezajlott eseményekről. Nem tudván, hogy Noét Oannész alakjában ábrázolják, Berossus a hieroglif ábrázolás alapján szó szerint egy halból és egy emberből álló lényként írja le,⁷⁴ aki a természetes, nem pedig az özönvízszerű éjszakát tölti az óceánban, más körülmények között, amelyek jellemére és életére utalnak.

A Pátriárka utasításait a következő festménysorozat részletezi. Az elsőt, úgy vélem, a Káoszt mindenféle állat végtagjainak összekeveredése jelképezi; a második a világegyetem teremtését; a harmadik az emberiség kialakulását; továbbiak pedig az állatok és az égitestek kialakulását.⁷⁵

Úgy látszik, a második könyv az özönvíz előtti világ történetét ölelte fel: és ebből a két következő töredék kivonatnak tűnik. A történész, szokásához híven, a világ történetét Káldeához rendelte. Kilenc személyt talál, akiket talán királyként ábrázoltak, Noét megelőzően, aki egyébként Xisuthrus néven van bemutatva, és feltevése szerint az ábrázolás a káldeai királyok első dinasztiájáé volt. A történelem és a hagyomány egyetemes egyetértése alapján teljesen biztos volt abban, hogy Alorus vagy Orion, a Szentírás Nimródja, Babilon alapítója és az első király volt: következésképpen őt helyezi a lista élére, Xisuthrus pedig a tizedikként következik. A feljegyzések Nabonasar általi megsemmisítése miatt, neki kellett kitöltenie a közbeeső időt nevekkal, ahogy tudta: és hogy kiket illesztettek be, nem könnyű meghatározni.⁷⁶

Berossus teljes és pontos leírást adott az özönvízről, amely csodálatosan összhangban van a mózesi beszámolóval. Hasonló beszámolónk is van, vagy annak összefoglalása Abydenus asszír történetéből, aki Arisztotelész tanítványa és Berossus másolója volt. Közöltem egy kis részletet Nicholaus Damascenus töredékeiből is, amelyek az özönvízről és a bárkáról szólnak, amelynek roncsáról ő, valamint Berossus, Chrysostom és más írók azt mondják, megmaradt az Araráton, még abban az időben is, amikor ők írtak.

A [megmaradt] emberiség – úgy látszik – egy ideig Örményországban lakott, és a pátriárka a leszármazottainak osztotta ki a föld különböző körzeteit, azzal a paranccsal, hogy különálló közösségekre váljanak szét. Utasításainak azonban nem engedelmeskedtek, és nagy számban, talán az egész emberi faj, egy csoportként indult el Örményországból, és a Szentírás szerint nyugat felé utaztak, de Berossus szerint kerülő úton jutottak el Sineár síkságára. A két elbeszélés egyesítésével arra a következtetésre juthatunk, hogy az Eufrátesz kanyargós medrét követték, amíg meg nem álltak a híres síkságon, ahol Nimródot vállalkozó szelleme arra csábította, hogy világalomra törjön, és megalapítsa Bábel tornyát és városát, mint leendő egyetemes birodalmának fővárosát.

A bábeli toronyról és a hozzá kapcsolódó eseményekről pár igen érdekes töredéket találhatunk Abydenosztól, egy nagyon ősi görög írótól, Heszthiaeosztól, a babiloni Szibillától és Eupolemosz írásaiból. Mellékeltem egy különös részletet a szibillai jóslatokból is. Ezek a töredékek részletesen leírják a torony felépítését, építőinek szétszóródását és a nyelvek összezavarását; az épület erőszakos pusztulásának további körülményeivel együtt,⁷⁷ és a titánok háborúját, amely minden pogány hagyományban oly figyelemre méltó esemény.

⁷⁴ A képirást teszi át tehát betűírásba. De hol volt az a festett falú templom? – *A szerk.*

⁷⁵ Itt vagyunk tehát a ma oly sokak által feltételezett és keresett Biblia-forrásnál? – *A szerk.*

⁷⁶ A Bar-Hebræus szír krónikájában a katalógusban szereplő neveket bizonyos Seth-ág remetéjeiként adják meg, akiket Isten Fiainak neveznek, akik a Hermon-hegyen éltek, majd később hitehagyottá váltak, és az óriások atyjai lettek.

⁷⁷ Babilon újjáépítése után a torony valószínűleg az eredeti terv szerint készült el. Herodotosz nyolc lépcsős, mintegy hétszáz láb magas piramisként írja le. Romjait, amelyet ott ma is Birs Nembrodnak, vagyis Nimrod tornyának neveznek, Sir R. K. Porter hatalmas, égetlen téglából álló halomként írja le, amelyet sárral és nádakkal cementeztek vízszintes rétegekben, és még ma is hatalmas, mintegy kétszázötven láb magasságig emelkedik. A görög

A Torony felállítását megelőzően olybá tűnik, hogy az emberek nagy általánosságban elhagyták a patriarchális istentiszteletet. Körülbelül ekkor további eltérés történt az igaz hittől; és az első és egyszerűbb hanyatlás után bonyolult bálványimádási rendszer alakult ki. Ezekről az eltérésekről Epiphanius, Cedrenus és a húsvéti krónikából származó részletekben található beszámolók. Amit barbárság néven emlegetnek, valószínűleg az ősi patriarchális istentisztelet volt. Ezt követte a babonás hiedelem eltorzult alakja, ami az ókoriaknál szkutizmus vagy szkitizmus néven volt ismert, amely az özönvíztől a Torony építéséig a legelterjedtebb volt. Az új romlottságot, melyet akkor Nimród vezetett be, iónizmusnak,⁷⁸ vagy hellenizmusnak nevezték: és mindkettő ma is virágzik Keleten a jól ismert brahmanizmus és buddhizmus név alatt; amelyek papjai úgy tűnik, megszakítás nélküli sorrendben folytatták a brahmánokat és a tiszta, igaz testvéreket,⁷⁹ India Megasztthenész és Klitarkhosz által említett filozófiai szektáit.

Az elfajultabb babona bevezetésével Nimród, úgy látszik, hogy egységes monarchia létrehozását tűzte ki célul magának és leszármazottainak, amelynek fővárosa Babilon kellett hogy legyen, a Torony pedig bálványimádásuk központi temploma. Úgy tűnik, mindenki, aki a kíséretében volt, részt vett a tervben, – amennyire Nimród helyénvalónak tartotta annak nyilvánosságra hozatalát, – és segített a torony és a város felépítésében. A későbbi események azonban azt mutatják, hogy a javasolt kormányzati forma és teológiai rendszer, bár a többség beletörődött, nem nyert el általános elismerést. Az egész tervet pedig elrontotta a Mindenható csodálatos közbelépése.

Hogy milyen egyidejű körülmények működtek közre a szétszóródásban, annak Mózes elbeszélésében nincs nyoma. Megemlíti a nyelvek csodálatos összezavarását, és azt, hogy az Úr szétszórta a népet onnan az egész föld színére; és ők abbahagyták a város építését. De ha hitelt adhatunk a fent említett pogány beszámolóknak, amelyekkel a hinduk, sőt valójában a hagyományos tudás szinte minden maradványa egyetért, valószínűleg egy politikai és vallási jellegű szakadás volt a következmény. Keserű háború folyt, vagy legalább véres csatát vívtak; ahonnan a Scuthok, hittestvéreik által legyőzve és kiközösítve, gögös függetlenségükben a Kashgar hegyeibe és északra menekültek:⁸⁰ míg valamely erőszakos és természetfeletti katasztrófa, a Torony ledöntésével, véglegesen szétszórta őket.

mitológiában Ione (ógörögül: 'Ióvn) az ötven nereida egyike volt, a „tenger öregje”, Nereusz és az óceánida Doris tengeri nimfák lánya.

⁷⁸ Valószínűleg az Ione szóból származik: akkoriban vezették be a nagy istennő, vagyis az egyetemes Anya imádatát, valamint a bálványimádást. Jelentése: galamb, amely az Asszír Birodalom jelképe volt. (A görög mitológiában Ione [ógörögül: 'Ióvn] az ötven nereida tengeri-nimfa egyike volt, Nereusz, a „tenger öregje”, és az okeanida Doris lánya. Ezért inkább talán Ioniáról nevezték el. – A szerk.)

⁷⁹ Igazak leszármazottai, aszkéták. Cory szava: Germanes. Forrása a latin germanus, -a, um = igaz valósággal való, azon vérből való, közelebb való, tulajdon, saját; latin germani = édestestvérek. (Pápai Páriz Ferenc: Dictionarium Latino-Hungaricum. p. 308. <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10589197?page=308,309>.) Greco-buddhista (<https://en.wikipedia.org/wiki/Greco-Buddhism>) gandharai Hylobii filozófiai szektáról van szó <https://en.wikipedia.org/wiki/%C5%9Arama%E1%B9%87a>, amint a kötet Megasthenes-töredékeiben szerepel (Cory 1832, p. 227.). De ezt újabban a páli Samara vagy a szanszkrit Sramana filozófiai irányzattal azonosítják, holott a Megasthenest idéző Strabónnál (Lib. XV. 59-60.) Germanas (Γερμανας) szerepel, amint Alexandriai Szent Kelemennél is, aki beveszi Semna vagy Sarman fogalmat szerény, tiszteletreméltó = görög σεμνός értelemben, Más kérdés, hogy Strabónról azt mondják, hogy a germánokat igazi keltáknak tekintette, és a Germani latin szót alkalmazta rájuk. Ilyen alapon Berossosnál görögsumerizmusról beszélhetünk? – A szerk.

⁸⁰ Lásd Faber 1832, Lib. VI. c. 4.

(<https://dn720702.ca.archive.org/0/items/originpaganidol00fabegoog/originpaganidol00fabegoog.pdf> és https://books.google.hu/books?id=xz_TCUiKVgEC&printsec=frontcover&hl=zh-CN&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false. – A szerk.)

A szkíta népek igen általánosan nomádokká váltak, de néha különböző részeken letelepedtek. Hosszú és bonyolult vita tárgya volt, hogy melyik családhoz tartoztak. Az ókori kronológusok szinte kivétel nélkül feltételezték, hogy Noé legidősebb fia, Jáfet főcsoportjához tartoztak. Azt is nagy tudással és találékonyssággal hangsúlyozták, hogy Kús fiai voltak.⁸¹ De ha minden nemzet, vagy akár ezen nemzetek felsőbb osztályai, amelyek ezt a nevet viselik, Kús fiai, akkor a jelenlegi emberiség egyharmadának ennek a pátriárkának a leszármazottainak kell lennie. Valójában az iónizmus bevezetése előtt Epiphanius és mások, úgy tűnik, hogy az egész emberiséget a Szkuthok név alá sorolták. Az első hitehagyást Kús vezethette be, és követői az ő nevét viselhették; amelyet Nimród későbbi eretneksége sem tudott eltörölni.

Turán és Észak szkíta népei általában a szkíta babonák rabjai voltak; és valahányszor visszaszorították a háború árját ősi riválsaikon, a bálványok, templomok és városok voltak azok a tárgyak, amelyeken kielégíthették bosszújukat. Kiközösítettnek tartották őket, és az óriások fajához tartozónak mondták őket: nefelimeknek, refaimoknak és anakimoknak. Az iráni szkútok szintén az óriások fajához tartoztak, Nimród volt a vezérük. A titánok háborújának kettős nézőpontja van. Amikor a turáni szkútok az óriások, a legenda a köztük és az ionimok közötti háborúról szól; és ők az óriások, akiket a kimmeri sötétségbe üztek, és hegyek alá temettek. A másik nézet mindkét felet együttesen mutatja be a szakadárság előtt, mint nefelimeket, hitehagyottakat vagy óriásokat, akik a mennyország ellen vívott háborúban vesznek részt. És ezekben a beszámolóknak gyakrabban találunk utalásokat a Toronyra és annak természetfeletti leomlására.

A bábeli katasztrófa tette teljessé a szétszóródást. A föld felosztásáról és a nemzetek letelepítéséről néhány igen érdekes feljegyzés maradt fenn. De hogy Nimród és közvetlen követői túléltek-e, és megtartották-e Babilon birtoklását, vagy áttették-e kormányzati székhelyüket Ninivébe, és megalapították-e a nagy iráni birodalmat, vagy pedig ezt a birodalmat és várost Assur és Sém fiai alapították, az még mindig vita tárgya. Nimródot azonban a jól ismert Alorus⁸² cím alatt találjuk, a fent említett két káldeai dinasztia élén: de ezek inkább az özönvíz előtti patriarchákra, mint Káldea igazi királyaira utalnak.

A káldeai királyok első dinasztiáját szinte minden kronológus az első iráni dinasztiának tartja, Nimródénak – Evechius néven – és közvetlen leszármazottainak. Polyhistor szintén Evexiust tartja az első káldeai királynak. A következővé a káldeai arab királyok dinasztiáját teszi Eusebius, Syncellus és mások, valamint Berossus az utódlási sorrendben. Hasonlóképpen feltételezték, hogy ők egy szkíta nemzet voltak, amely Kaszar szkíta településeiről tört be a birodalomba, és birtokba vette vagy az egész birodalmat, vagy csak Babilon városát annak pusztulása idején, Sineár síkjaiival és a Perzsa-öböl torkánál fekvő vidékkel együtt, ahonnan kiűzték őket, és Palesztinára vonultak mint a pалlok vagy filiszteusok, és Egyiptomba mint hükszoszok vagy pásztorkirályok.

⁸¹ A Scuth kifejezés, amely az előtaggal együtt valószínűleg megegyezik a Cuth vagy Cush kifejezéssel, a Chusas, Chasas, Cassians, Cusæans vagy Chrusæans, Chusdim, Chasdim vagy Chaldæans, Cotti vagy Goths és sok más név gyökere, túl általánosnak tűnik ahhoz, hogy patronimaként [nemzetségnévkén] szolgáljon. Az összes északi nemzet scuth volt, a Turán scuthjai. Az iráni Scuthok elfoglalták az egész ázsiai Etiópiát, amely magában foglalta az Asszír Birodalom iráni területeit, az Eufrátesztől az Indusig, a Kaszpi-tengertől az [Indiai-] óceánig terjedő területet. Az afrikai Etiópia vagy Nubia a szomszédos területekkel együtt szintén Cuth volt. Voltak indo-szkíták, kelta-szkíták, sőt jón-szkíták is. A galliai belgák, a görögországi pelazgok, a szakák vagy szászok, a palesztin filiszteusok és föníciaiak, a szarmánok, szarmaták és germánok mind scuthok voltak. Röviden: a kifejezés a föld minden táján megtalálható, és nyomon követhető, Amerikában és Lappföldön, valamint Kínában és Japánban is.

⁸² Alorus a Berossos-féle felülvizsgált sumér királylista első királya, a *Szamizdat* honlap szerzője szerint, aki ismerteti Berossos módszerét is uralkodáshosszuk kiszámítására, mégpedig a 60-as számrendszerben a 60 második hatványával osztásként (<https://therealsamizdat.com/tag/alorus/>). A honlapon egyébként hosszú Cory-idézeteket olvashatunk. – A szerk.

Következő a sorban Euszebiosz és Syncellus, vagy talán velük egyidőben írók szerint is, az asszír királyok nagy dinasztiájának hosszú sora, akik tíz-tizenkét évszázadon át birtokolták a világbirodalmat, mígnem a médek elragadták tőlük uralmát Thonus Concolerus, a görög történészek szerint Szardanapalusz idejében. A nagy asszír örökség fennmaradt különböző katalógusai a dinasztiáknál találhatók. Az asszír birodalom bukását több évi általános anarchia, vérontás és forradalom követte. És megállapítást nyert, hogy e zűrzavaros jelenség során lett Jónást küldetése, hogy megállítsa a birodalom előrenyomulását Ninivében.

Arbakész, a méd felkelés vezetője, bár sikerült leráznia magáról az asszír igát, úgy tűnik, kudarcot vallott saját szuverenitásának megteremtésére irányuló kísérletében: a méd királyság Deiókész uralkodása alatt sem szilárdult meg teljesen. A méd királyok katalógusa a dinasztiáké között található. Phraortész és Küaxarész uralkodása alatt a médek kiterjesztették uralmukat Ázsia nagy részére, de Asztüagész alatt, akit Kürosz legyőzött és elfogott, a királyság beolvadt a perzsa birodalomba.

A babiloniak az asszír birodalom bukásakor ideiglenes függetlenségre tettek szert, de két-három rövid kormányzat után Szénacherib leigázta őket. Szíria is független királysággá vált, és egy ideig virágzott, mígnem ismét asszír iga alá került. Perzsia ugyanekkor felemelkedett, és egyedül őrizte meg függetlenségét a médek és az újasszír dinasztia növekvő hatalmával szemben, mígnem Kürosz sikerei mindannyiuk fölé emelték, és a világuralmat a perzsa népfaj kezébe nem ruházták.

Az asszír birodalom Nabonaszár alatt újjáéledt, állítólag ő ugyanaz, mint a Szentírásban szereplő Szalmanaszár. Erről a dinasztiáról három különböző katalógus található: a Syncellus által megőrzött egyházi és csillagászati kánonok, valamint Ptolemaiosz híres kánonja, a Nabonaszár utódaira vonatkozó egyéb feljegyzések mellett, a kiegészítő kaldeus töredékek között. A vonal első fejedelmei, úgy látszik, Ninivében telepedtek le, és köztük felismerhetjük a Szentírásban szereplő Tiglat-Pileszert, Szenecheribet és Esar Haddont. Nemzetségük, úgy tűnik, Szarakoszbán, egy másik Szardanapaluszban végződött. Nabopolasszár, a sikeres lázadó kezdte az asszír és kaldeus uralkodók utolsó vonalát. A birodalom székhelyét Babilonba helyezte át, és uralkodása alatt ünnepelt fia, Nebukadneccar kiterjesztette hódításait az északi és nyugati szomszédos királyságokra Szíria, Fönícia, Júdea, Egyiptom és Arábia megdöntésével; amiről Berosszosz közölt pontos beszámolót. Apja halála után Nebukadneccar következett a trónon. Róla több nagyon érdekes töredékünk van Berosszosztól, és egy Megaszthenésztől. Ezekben részletesen bemutatják babiloni műveinek pompáját, híres falait és rézkapuit; templomait, palotáit és függőkertjeit. Nebukadneccar vagy Nabukodonozor jóslata valószínűleg Dániel látomásának értelmezéséről szóló nyilvános bejelentésre utal. Utódait, egészen a birodalom Kürosz általi megdöntéséig, Berosszosz és Megaszthenész adja meg, és a dinasztiák között is megtalálhatók. Négy közvetlen utódja közt találjuk Belsazárt és a méd Dáriuszt. Utóbbit általában Nabonnedusznak tartják, bár egyesek megpróbálták Küaxarésszel azonosítani. A méd, kaldeus és asszír birodalmak meghódítása Kürosz, Asztüagész unokája és Nebukadneccar unokaöccse által, a történelmet a görög irodalom hiteles feljegyzéseire vezeti vissza. A perzsa vonal, Kürosz utódai, több különböző helyen is megtalálható, mind a kaldeus, mind az egyiptomi töredékek között.

Az az intenzív érdeklődés, amelyet az egyiptomi történelem felkeltett a hieroglifák értelmezésének felfedezése óta, arra készítetett, hogy fáradságot és költséget nem kímélve a munka e részét a körülmények által megengedett legtökéletesebbé tegyem.

A Laterculust, vagyis a thébai királyok kánonját a város levéltárából Eratoszthenész állította össze, Ptolemaiosz Philadelphus könyvtárosa. Ezt követi az Óegyiptomi Krónika, annak latin változatával az Excerpta Barbarából, valamint egy másik, Euszebiosz örmény krónikájából: ezek az egyiptomi dinasztiák összefoglalását tartalmazzák. Ezeket követik Manethó egyiptomi

dinasztiái, akiknek Ptolemaiosz királyhoz írt bevezető levele, amelyet egy alább következő oldalon közölünk, elmagyarázza munkásságának jellegét és az összeállításához használt anyagokat. Manethó dinasztiáinak hat különböző, fennmaradt változatát egymással szembeállítottam. Az egyiptomi királyok Josephus Flavius szerinti uralmát, összeszerkesztettem Manethó történelmi töredékeivel, és kormányzati rend alakjában fogalmaztam meg az összehasonlítás megkönnyítése érdekében. Ezután nagyon fontos uralmat ismertetek, amelynek első részét, Mésztraimtól a tizenhetedik dinasztia végéig, csak Syncellus őrizte meg A tizennyolcadik elejétől Euszebiosz töredékeiben is folytatódik, és innen a végéig négy különböző változata található. Ezekhez hozzáadódik Egyiptom összes királyának sorrendje, akiket Diodorus Siculus és Hérodotosz említ. Eredetileg Scaliger állította össze, de én kijavítottam, és számos nagyon fontos kiegészítést tettem a szerzők eredeti szavaival, magának Scaligernek a szavai helyett. Ezeket Theophilus Antiochenus királysora. És miután számos nagyon fontos kronológiai részletet közöltem Egyiptom régiségeiről, kiegészítettem a dinasztiákat a korai egyiptomi, káldeai és asszír királyok uralkodásával, Barhebraeus szír krónikájából. Ezeket egymás mellé helyeztem, ahogyan a szerző szinkronizálta őket, és a szír nyelvnek megfelelő angol betűkkel adtam meg őket, a fordítók latin nevei átvétele helyett.

Ezért a munka e részében nem kevesebb, mint tizenkilenc egyiptomi királykatalógust foglaltam össze, a különböző változatokban előforduló összes olvasattal együtt. Ezeket a legnagyobb gondossággal állítottam össze, és szándékosan tartózkodtam a hieroglifákra való minden hivatkozástól, hogy ne tévesszen meg semmilyen előítélet.⁸³

Olyan időben, amikor a fáradhatatlan kutatás nap mint nap új és érdekes körülményeket tár fel, abszurd dolog lenne bármi mást megkísérelni, mint az egyiptomi történelem legdurvább vázlatát megadni. Csupán annyit jegyzek meg tehát, hogy a bábeli szétszórás után Mizraim gyermekei Egyiptomba mentek, ahol úgy tűnik, egy ideig ul éltek. Menesz Misor vagy Mestreim, a Szentírás Mizraimja és a nemzet alapítója, természetesen az egyesült birodalom első uralkodójaként szerepel, az összes katalógus élén. És talán Athothis uralma is ugyanilyen kiterjedt volt; neve ugyanis szerepel Eratoszthenész Laterculusában, valamint Szankoniátho Thotja vagy Taauszszaként. Utána az ország több független monarchiára oszlott, amelyek fejedelmei közül néhány talán a tizennégy első dinasztiában található. Hogy az ország ennyire megosztott volt, és hogy az első dinasztiákat az ókoriak nem tekintették egymást követőnek, arra vonatkozóan Artapanus és Euszebiosz tekintélyére támaszkodhatunk.

Manetho első történelmi töredéke – Josephus Flaviusnál – egy idegen nép inváziójáról és kiűzéséről számol be, akiket Hükszoszoknak vagy pásztorkirályoknak neveztek, Fejedelmeik a tizenhetedik uralkodói kánonnal azonosíthatók, kivéve azt, amelyet Syncellus adott meg Africanus kánonjaként, amelyben a tizenötödikként szerepelnek. Az, hogy melyik családhoz tartoztak, honnan jöttek és melyik országba vonultak vissza, majdnem annyi hipotézis tárgya volt, mint az írók maguk. Nem bátorkodom megjegyzést tenni olyan problémára, amire minden okunk megvan, hogy hamarosan kielégítő megoldást várjunk. Josephus és az Egyházatyák összekeverik őket az izraelitákkal, akikre a második töredék inkább leprásokként utal, akiket az egyiptomiak kegyetlenül bántalmaztak, és akik később a pásztorok második inváziójának segítségével elpusztították az országot. Ezekhez a töredékekhez hat további, igen különös hírt csatoltam az izraeliták kivonulásáról és a pásztorok végső kiűzéséről, mely események látszólag összefüggtek egymással, valamint a danaida gyarmatok Görögországba való kivándorlásával, nemcsak időben, hanem politikai természetű körülmények által is, és a tizennyolcadik dinasztia fennhatósága alatt történve. Tacitus is feljegyezte a kivándorlást, de nyilvánvalóan az általam megadottak közül némelyikből átmásolt kifejezésekkel, mert csak kevés és szűkös hírünk van Egyiptom királyairól, még

⁸³ Azaz e korai időkre vonatkozólag tisztán a késői görög szövegeket vette figyelembe. – *A szerk.*

Diodorusnál és Hérodotosznál is. [Egyiptom] Nebukadneccar általi meghódítását Berossus meséli el, és két-három átmeneti függetlenségi csillogás után végül a perzsa birodalom tartományává süllyedt, és attól a naptól kezdve a mai napig, a próféta vádja szerint, Egyiptom a leghitványabb királyságok közé tartozik, és idegenek igája alatt él.

A Tírusi Évkönyvek Josephus Flavius által Dius és Menandrosz elveszett történeti irataiból idézett töredékek. Ezek a töredékek tökéletesen egyeznek a szentírásbeli beszámolókkal, és további részleteket is tartalmaznak. Salamon és Hírám levelezése, Karthágó megalapítása, valamint Szalmanasszár inváziója, hódításai és visszaszorítása; Tírusz ostroma Nabukodonozor által, és az azt követő bírák alatti kormányzása nagy érdeklődésre és jelentőségre számot tartó történelmi adalékok.

A Hanno Periplusa a legkorábbi fennmaradt felfedezőútról szóló beszámoló.⁸⁴ Egy eredeti és látszólag hivatalos dokumentumból származik, amelyet a karthágói Szaturnusz templomban függesztettek fel.⁸⁵ Falconer különálló műként adta ki, és két értekezést közöl róla; az első a tartalmát magyarázza, a második pedig Dodwell hitelességével kapcsolatos gondolatainak cáfolatát.⁸⁶ Mind a szövegében, mind a fordításában követtem Falconert. Korát tekintve Falconer egyetért Bougainville-lel abban, hogy a keresztény időszámítás előtti hatodik századra utal

A Peripluszt néhány sor vezet be, amely a karthágóiak egy rendeletét idézi az útról és annak céljairól; majd a parancsnok vagy egyik társa folytatja elbeszélésként, amely attól az időponttól kezdődik, amikor a flotta áthaladt a Gibraltári-szoroson. Bougainville térképet adott az útról, amely Ptolemaiosz és D’Anville megfelelő térképeivel együtt megtalálható Falconer értekezésében. Elégséges azonban megjegyezni, hogy Thymiaterium, a Hanno által telepített első kolónia, nagyon közel, talán pontosan ugyanazt a helyet foglalja el, mint a jelenlegi kereskedelmi város, Mogadore. Soloeis hegyfoka a Bojador-foknak felel meg, amely majdnem szemben van a Kanári-szigetekkel. Caricontichos, Gytte, Acra, Melitta és Arambys a Bojador-fok és a Rio d’Ouro között helyezkednek el, amelyet Lixusnak feltételeznek. Cerne-t Arguin szigetként tartják számon a déli Cape Blanco alatt; a Chretes folyó talán a Szent János folyó, a következő említett nagyobb folyó pedig a Szenegál. A Palmas-fok és a Három Pont-fok feltehetően a Nyugati, illetve a Déli Szarvaknak felel meg, Benin öblében pedig egy sziget Gorillænak. Vossius azonban a Nyugati

⁸⁴ Carolus Mullerus: „Hannonis carthaginensium regis periplus earum quae sunt ultra Herculis Columnas Libycarum terrae partium, quem etiam dedicavit in Saturni delubro, exhibentem aecce (Itt látható Hanno karthágói király [!] körútja, amely a líbiai föld azon részein történt, amelyek Herkules oszlopain túl esnek, melyeket szintén a Szaturnusz templomában szentelt fel.)” *Geographi graeci minores. Geographi graeci minores. E codicibus recognovit prolegomenis annotatione indicibus instruxit.....*, 1. kötet. Firmin Dido, Paris, 1855. pp. 1–14.

https://books.google.hu/books?id=MT4OAAAAYAAJ&pg=PA1&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true

V. ö. *The Periplus of Hanno; a voyage of discovery down the west African coast by an Carthaginian admiral of the fifth century B. C.* (Hanno Periplusa; egy karthágói admirális [!] felfedező útja a nyugat-afrikai partok mentén az i. e. 5. században). Commercial Museum, Philadelphia, 1912.

<https://archive.org/details/cu31924031441847/page/n1/mode/1up>. – A szerk.

⁸⁵ Periplus of Hanno. The voyage of Hanno, king of cathaginins, translated by Wilfred H. Schoff, Commercial Museum, Philadelphia, 1912. <https://topostext.org/work/247>

⁸⁶ Thomas Falconer: The voyage of Hanno translated, and accompanied with the Greek text; explained from the accounts of modern travellers; defended against the objections of Mr. Dodwell and other writers; and illustrated by maps from Ptolemy, d’Anville, and Bougainville. London, 1797. https://archive.org/details/bim_eighteenth-century_the-voyage-of-hanno-tran_hanno_1797/mode/1up. – A szerk.

Szarvat a Zöld-foki Köztársaságnak, a Délit pedig a Palmas-foknak feltételezi, ebben az esetben Sierra Leone az Istenek Szekerének, az Ochema Theonnak fog megfelelni.

A troglodyták leírása, mint más alakú vagy megjelenésű emberek, a morescókról a néger rasszra való áttérésre utalhat. Néhány, Falconer által Bruce utazásaiból⁸⁷ idézett részlet a rendkívüli tüzeket és az éjszakai vidámságot, amelyek megijesztették az utazókat, mint a néger törzsek körében gyakori szokásokat, és amelyek ismételten a saját megfigyeléseinek körébe is tartoztak. A gorillákról azt feltételezik, hogy nagy majmok vagy vademberek, ahogy azt az ἄνθρωποι ἄγριοι [vad emberek] név is jelentheti.

A Peripluszt egy különös beszámoló követi az afrikai településekről, Hiempsal numidiai király könyveiből, melyeket Sallustius őrizte meg.

Megaszthenész indiai töredékei közül a legfigyelemreméltóbbat már említettük. A filozófiai szekták két nagy felosztásában, a brahmánokban és a testvérekben,⁸⁸ kétségtelenül felismerhetjük a jelenlegi hindusztáni brahmánok és buddhisták elődeit. Klitarkhosz szintén brahmánokként és pramákként említi őket. India kasztjait is hosszasan leírja a könyv, és ezek némi változatossággal napjainkig fennmaradtak. Ez a felosztás igen régi, és talán a szétszóratásból ered, mivel főként a ión nemzetek között volt elterjedt, míg a szkíta törzsek függetlenségükre és az egész faj nemességére büszkék voltak. Megaszthenésztől azt tartják, hogy perzsa volt, és tiszt Nagy Sándor seregében az indiai expedícióján, és számos jelentős tárgyaláson vett részt.

Ezután két rövid ismertetést adtam néhány híres szigetről az Atlanti- és az Indiai-óceánban. Az elsőt, az Atlanti-óceán szigetéről, Proklosz idézi Marcellus etióp történetéből, illusztrálva Platón Timaios című művének ide vonatkozó részeit. Egyesek hiteltre méltónak tartották a kapcsolatot, és megerősítették az összes sziget töredezett jellegével, amelyek az ó- és az újvilág között szétszórva fekszenek, egy korábbi, beolvadt terület emlékeinek tekintve őket. Az Euemerustól⁸⁹ származó második töredék az indiai szigetcsoport szigeteire vonatkozhat; bár nagyon valószínű, hogy mindkettő csak a Nyugat Fehér szigetére utalhat, amelyet szinte minden nemzet mitológiai legendáiban annyira ünnepelnek, és legfőképpen a brit szigetek régiségeinél.

⁸⁷ James Bruce: Travels to discover the source of the Nile, in the years 1768, 1769, 1770, 1771, 1772, and 1773. Edinburgh, 1790. <https://archive.org/details/travelstodiscove01bruc/page/n6/mode/1up>. És Falconer mintha arra utalna, hogy az igen késői utazók műveit felhasználták, akkor eredeti-e még a Periplus és Ptolemaiosz: „A hajózás művészetének fejlődése által az irodalom újjáéledésének időszakában tett felfedezése arra készítette a tudósokat, hogy összehasonlítsák az ókori hajósok útjait a saját korukban tett útjaikkal; és a helyek elhelyezkedését, ahogyan azt a régi földrajztudósok leírják, az újabban megfigyeltekkel. Az ókori szerzők művei között, amelyeket a modern utazások így illusztráltak, ott volt Hanno Periplusza és Ptolemaiosz Táblázatai. A Periplusz görög szövegét először (ahogy Hudson tájékoztat minket) Sigismond Gelenius adta ki Bazelben 1533-ban. Conrad Gesner kiadása nem sokkal ezután jelent meg, latin fordítással és Leo Africanus kiegészítésével. Romusio Útgyűjteményének második kiadása 1544-ben jelent meg, amely egy olasz változatot és a Periplusz magyarázatát tartalmazta egy portugál hadvezér szóbeli elbeszéléséből, aki hozzászólt a Szent Tamás szigetén való kereskedelemhez. Mivel a körülmény a tizenhatodik század elejének irodalomtörténetéhez kapcsolódik, az olasz eredeti fordításában fogom elmondani.” Falconer 1797, pp. 17-18.) – *A szerk.*

⁸⁸ Lásd a 21. lábjegyzetet. – *A szerk.*

⁸⁹ Euhemerus, Εὐήμερος (Kr. e. 340–260) Cassander macedon király bizalmasa. Híres munkája a *Szent történelem* (Hiera Anagraphe - Ἱερα ἀναγραφὴ) szerint Cassander megbízásából Boldog Arabiától Dél felé hajózott Panchaea nevű szigetre és ott Zeus Triphylus templomában arany oszlopra felírva találta a világ egész őstörténetét Uránusztól kezdve. Azon akiket a népek isteneknek tartottak, Uranus, Saturnus, Juppiter stb., a mesés őskor hősei és királyai, emberek voltak, akiket nagy tetteik miatt haláluk után isteni tiszteletben részesítettek, s emberi eredetük feledésbe ment. – *A szerk.*

Mivel kijelentem, hogy nem bocsátkozom a részletekbe, csupán mintegy nyersanyagot szolgáltatok, a kronológiával csak keveset fogok foglalkozni. Messze a leghitelesebb feljegyzés, amely ránk maradt, Ptolemaiosz kánonja. Nabonaszár káldeai korától kezdődik, és Antoninus Pius uralkodásának végéig tart. Kronológiájának kiszámításakor azonban meg kell jegyezni, hogy bár ettől a káldeai kortól indul, évei Egyiptom szothoikus évei, amelyek mindössze háromszázhatvanöt napból állnak, mindenféle közbeiktatás nélkül. A munka végén található kronológiai töredékek között megtalálható Censorinus szövege, amely oly fontos az ókori történelem híres korszakainak meghatározásában; valamint Theon Alexandrinus egy részlete a francia király kézírataiból, amelyet részben Larcher idéz Hérodotosz fordításában.⁹⁰ A teljes kivonatért kérem, engedjék meg, hogy viszonzom köszönetemet Mons. Champollion Figeacnak és Mons. Hasenak, a király könyvtárosának. Számos hasznos kronológiai részlet található elszórva a munkában: némelyiket a dinasztiai végén gyűjtötték össze. Mellékeltem két rövid közleményt is a káldeai Sarus és Nerus birodalomról.

Figyelemre méltó, hogy az ókori történelem három nagy korszaka harminc éven belül kezdődik, és közös nevezőre jutnak:

Az első olimpia, Kr. e. 777.

Róma alapítása, Kr. e. 753.

Nabonasar korszaka, Kr.e. 747.

Diocletianus uralkodásának kezdetét a megfigyelt és kiszámított napfogyatkozások alapján Kr. u. 284-re teszik. A nagy szotoikus időszak, az 1641-es szotoikus vagy homályos évek, amelyek 1640 juliánusi évvel egyenértékűek, kezdetét Kr. e. 1321, vagyis 1325 körül határozzák meg. E nagy embolisztikus⁹¹ időszak alatt az egyiptomi év első napja, amelyet Thotnak neveznek, minden évben egy negyednapos közbeiktatás elhagyásával, az év minden napján keresztül visszahúzódik, amíg el nem éri azt a pontot, ahonnan eredetileg indult, és ismét egybeesik a Kutycsillag Napközeli felkelésével.

Miután így levezettem a világ ókori történelmét, ahogyan az a töredékekben megtalálható a görög feljegyzések koráig, hasonló módon megpróbálom felvázolni teológiájának halvány körvonalait.

Bábelből, utálatuk központjából, a pogányok ugyanazokat az imádat tárgyait, ugyanazokat a babonás szokásokat és ugyanazokat a legendás történeteket cipelték magukkal, amelyek – bármennyire is változatosak és zavarosak voltak – nehézség nélkül azonosíthatók az egész világon. A pásztorkodó törzsek között a szkíta tanok szinte mindenhol uralkodtak; mégis a későbbi időkben ők is bálványimádásba estek: míg az ión nemzetek olyan messzire vitték kiegészítéseiket és romlásaikat, hogy az eredeti és egyszerűbb tanok a közönségesek körében feledésbe merültek; és csak a filozófusok és a papok őrizték meg őket, sőt néha külföldről is újra behozták őket. Az iónizmus bonyolultabb romlottságai eredetileg csak az iráni területeken uralkodtak, majd átterjedtek Indiára és Egyiptomra, hogy a civilizációval együtt elterjedtek Görögországban, majd később az egész római világban. Külföldi hódítások és más körülmények révén a két rendszer

⁹⁰ The History Of Herodotus, Literally Translated Into English; Illustrated With Notes From Larcher, Rennell To Which Is Added, Larcher's Table Of The Chronology Of Herodotus Vol. II. p. 556. V. ö. William Desborough Cooley: [Pierre Henri] Larcher's Notes on Herodotus, historical and critical comments on the History of Herodotus, with a chronological table. Új jav. és bőv. kiadás. Whittaker, London, 1844.

<https://archive.org/details/larchersnotesonh01larc/page/n8/mode/1up> és https://books.google.hu/books?id=XAlYQAAMAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false. – A szerk.

⁹¹ Szökőnap közbeiktatását végző. – A szerk.

gyakran egybeolvadt. Az iónizmus és a bálványimádás bonyolultabb és romlottabb formája a felszínes megfigyelő figyelmét felkeltette, mint az ország vallása; míg a mélyebb tanokat, amelyek megőrizték primitív egyszerűségük nagy részét, misztériumba burkolták, és csak a beavatottakkal ismertették meg.

Idővel a legtöbb nemzet egyre jobban ragaszkodott egyes részekhez, és az általános rendszernek csak töredékeit őrizte meg. De az még mindig létezik, és szinte teljes egészében megőrződött, mind szkíta, mind ión formájában, mint Hindusztán buddhizmusa és brahmanizmusa. Ha összehasonlítjuk a nyugati és keleti legendákat, a régiek teológiájának következő vázlatát kaphatjuk.

Minden dolog elsődleges elemeként két független princípiumot ismer el, a férfi és a nő természetét. És ezek, misztikus egyesülésben, mint a lélek és a test, alkotják a nagy hermafrodita istenséget, az Egyet, magát az Univerzumot, amely továbbra is két különálló alkotóeleméből áll, módosulva, bár egyetlen individuumban egyesülve, amelynek minden dolgot csak részeinek tekintettek. A kettőből, vagy gyakrabban a férfiből, három fiú vagy hiposztázis származott; amelyek külön-külön vizsgálva mindegyike egy és ugyanaz azzal az elvvel, amelyből származtak: de együttesen nézve egy triászt alkotnak, amely egy negyedik, még régebbi istenségből ered, aki egy titokzatos önháromszorozódási aktus révén hárommá válik, miközben továbbra is csak egy marad, a triász minden tagja végül feloldható a monáddá.⁹² Ehhez kapcsolódik a hasonló világok egymásutániságának tana. Minden egyes keringő időszak végén a világ feloldódik, felváltva árvíz és tűz által; és minden különféle formája és része felszívódik a két ősi princípiumba, amelyek ezután megmaradnak létezésük szépségében. Egy bizonyos idő elteltével megkezdődik újraegyesülésük, és ezzel együtt egy másik világ újjáépítése. Mint korábban, e világ első terméke a triász, és ugyanazok a hősök és személyek jelennek meg újra; és ugyanazok az események ismétlődnek meg, amíg el nem érkezik az ideje egy újabb felbomlásnak. Ilyen volt a rendszer eredeti formájában; a materializmus alapja volt, amelyre a bálványimádás felépítménye épült

A pogány teológia legfigyelemreméltóbb vonása isteneinek sokasága. A politeizmus könnyed természete, ahogy nevezték, nem habozott átvenni a környező nemzetek isteneit; míg nemcsak a hősök és királyok, hanem az erények és bűnök istenítése az erdők és vizek, hegyek és városok szellemeivel együtt új és különös lakókat hozott a Panteonba. De ha kiűzzük ezeket a modern betolakodókat, ha eredeti helyükre visszahelyezzük az importált istenségeket, mint például Pánt Árkádiában, Dermészt Egyiptomban, Oziriszt Memfisben, Herkulest Tíruszban és Dionüszoszt Indiában; és ha mindegyik eredetét megvizsgáljuk, azt találjuk, hogy minden nemzet, a nevek sokféleségétől függetlenül, ugyanazokat az istenségeket és ugyanazt a teológiai rendszert ismeri el: és bármennyire is alázatosnak tűnjön bármelyik istenség Görögország és Róma Panteonjában, mindegyik, amely bármilyen igényt tart az ősiségre, végül, ha nem is azonnal, feloldható lesz az eredeti Istenben vagy Istennőben, a két ősi elv egyikében vagy másikában.

Egy ilyen vizsgálat során egy igencsak különös körülmény merül fel ezen istenségek sokrétű jellegében. Emberi vagy *földi* megjelenésük, mint istenített halandók, a legnyilvánvalóbb; mint a Nap, a Hold, az elemek és a természet erői, *mennyei* vagy *fizikai* aspektust öltenek. És ha a filozófusok írásaihoz fordulunk, azt találjuk, hogy inkább absztrakt és *metafizikai* jelleget mutatnak. Mégis, mindezen különböző formák alatt ugyanaz az általános rendszer őrződik meg.

Földi mivoltában a fő Hős Istent, bármilyen néven is nevezik, minden nemzet őséneke és alapítójának tekinti. És nemcsak az adott ország, hanem az egész világ királyaként ünneplik. Ki van téve valamilyen riasztó veszélynek a tenger felől, vagy egy gonosz elvnek vagy szörnyetegnek, amely a tengert jelképezi. Ennek ellenére megmenti egy barátságos női segítség, néha egy

⁹² Lásd Faber részletes értekezését erről a témáról, Pag. Id. II. kötet.

barlangban vagy a holdban rejtőzve, vagy halálszerű álomban megőrizve, kígyó hátán hordozva, vagy egy szigeten vagy lótoszon lebegve, bár gyakrabban egy csónakban vagy bárkában. Végül felébred álmából, legyőzi ellenségét, és egy hegyre száll. Ezután újjá szervezi a világot, és ő maga lesz elsősorban három fiú, és rajtuk keresztül az emberi faj atyja; nem ritkán utal a galambra és a szivárványra. Valójában emberi mivoltában az emberiség nagy atyja volt; de nemcsak Noéval, hanem Ádámmal is azonosítható. Az egyiket a másik újbóli megjelenésének tekintették, és mindkettőt az Istenség megtestesülésének.

Közvetlen égi jellemét tekintve az Istent általánosan a Napnak tartják; de a nagy Istennő jelleme összetettebb leírást kap. A férfi társaként ő a bárka; amelyet nemcsak hitvesének, hanem lányának, saját keze alkotásának tekintettek; és anyjának, akinek méhéből csecsemőként ismét előbukkant egy második életre; és megtartójának az özönvíz katasztrófája idején. A Nap társaként ő vagy a Föld, vagy a Hold: nem mintha az emberi és az égi jellemek közötti különbségtétel pontosan megmaradna; mert ezek olyan furcsán keverednek össze, hogy az egyikre vonatkozó kalandokat gyakran, és néha szándékosan, félreviszik a másikra. Így, míg az Emberről azt mondják, hogy belépett a bárkába, a Holdba és a Földbe, elrejtőzött benne, majd ismét kijött onnan, közömbösen, a Napról azt mondják, hogy az óceánba zuhant, lótoszon hajózott, egy úszó szigeten talált menedéket, és egy szent hegyen lakott, amelyet a visszavonuló árvíz szárazon hagyott.⁹³

Gyakran megjegyezték, hogy a pogányok teogóniai és kozmogóniai ugyanazok voltak. A mű részét képező elméleteken kívül bemutattam a hermetikus, orphikus és pithagoraszi beszámolók közül a legfigyelemreméltóbbakat is; ezeket Damaszkiosz híres gyűjteményével együtt külön címszó alatt találjuk meg. Ha ezeket összehasonlítjuk Sanchoniatho, Berossus és a többiek kozmogóniáival, különösebb nehézség nélkül a következő következtetésre juthatunk: az Éter és a Káosz, vagy a filozófusok nyelvén az Elme és az Anyag a világegyetem két ősi, örök és független princípiuma volt; az egyiket éltető és intellektuális princípiumnak, a másikat határtalan és formátlan vizes Káosznak tekintették; mindkettő egy ideig mozgás nélkül és sötétségben létezett. A kettő misztikus egyesüléséből jött létre a nagy hermafrodita istenség, az Egy, az egyetemes Világ; amelyből a kaotikus anyag hamarosan testté, az éteri intellektuális elv pedig lélekké vált. Amint az egyesülés megkezdődött, az éterből kinőtt a hármasság, Phanész vagy Erósz, egy hármasság, amelynek legkiemelkedőbb jellemzője a Fény volt. Ugyanez volt a helyzet a Világ Lelkével és az Értelem hármasságával is, amelyet a platonisták olyan nagymértékben hangsúlyoztak. A Föld és a Víz durva kaotikus elemeiből a földvizes gömb alakult ki, míg a bennük lévő Éter, Phanész jellegében, a Fény, Levegő, Hő, Tűz, Éter, Láng vagy Szellem közül három körülmény között, egy fizikai hármasságot alkotott, amelynek középpontja a Nap, a világ lelke és uralkodója volt. Vagy, a kifinomultabb spekulációk szerint, a mentális erők hármasságából állt, amelyben a Megértés, az Értelem vagy Intellektus, a Lélek, a Szenvedélyek, az Értelemek vagy Érzelmek, a Hatalom, a Tanács vagy Akarat különféle módon kombinálódnak. Tehát akár fizikai, akár metafizikai szempontból nézve, továbbra is egy triász, amely alárendeltje az ősibb Intellektuális Éternek, és abból ered, és amelybe a triász minden egyes személye ismét feloldható.⁹⁴

Ami a fizikai triászt illeti, a pogány beszámolók és a Szentírás hasonló részeinek összehasonlítása alapján – bár nem döntők, mégis annyira meggyőzőnek tűnik számomra a bizonyíték ebben a kérdésben, hogy ha Hutchinson iskolája nem mulasztotta volna el megalapozni nagyon elegáns hipotézisét, miszerint a Tűz, a Fény és a Szellem vagy Levegő csupán egy és

⁹³ Lásd Faber, Pag. Id.

⁹⁴ Lásd az Inquiry-t a végén. (Cory 1832, AN INQUIRY INTO THE METHOD, OBJECTS, AND RESULT or ANCIENT AND MODERN PHILOSOPHY, AND INTO THE TRINITY OF THE GENTILES. AN INQUIRY INTO THE METHOD, OBJECTS, AND RESULT or ANCIENT AND MODERN PHILOSOPHY, AND INTO THE TRINITY OF THE GENTILES. pp. 331–358. – A szerk.)

ugyanazon éterikus folyadék három különböző állapota, amelyek Tűzként jelennek meg a Nap orkánján, mint belőle kiáramló Fény és mint oda visszatérő Szellem, – nem haboztam volna csatlakozni ahhoz a véleményhez, hogy ez volt a pogányok eredeti hármassága; egy hármasság azonban egy monádnak van alárendelve, amely éter formájában létezett, mielőtt ilyen állapotokat öltött volna.

Az ókoriak metafizikai spekulációi erről a témáról csak analógiás érveléssel, az ember mikrokozmoszának szemléléséből származtathatók. Hogy rámutassak a korábban kifejtett metafizikai és fizikai rendszer között ebben a konkrét kérdésben megőrzött szoros analógiára, megjegyzem, hogy az ember egy intellektuális és egy anyagi szubsztancia összetételű lény, amelyekről az ókoriak feltételezték, hogy már mindkettő *létezett*, mielőtt egyesültek volna az összetett egyedi állatban, az Emberben. Amikor így egyesültek, úgy tűnik, hogy az intellektuális erők hármását alkották meg: az értelmet, az érzelmeket vagy affektusokat, és az akaratot vagy a cselekvés erejét. De ezen kérdések további illusztrálására és a felhozható bizonyítékokért a végén található fejtegetésre kell hivatkoznom.⁹⁵

Ezért ebben a kérdésben nem értek egyet Faber úrral, aki azt feltételezi, hogy a pogányok háromság-elmélete abból az egybeesésből ered, hogy mindkettő, Ádám és Noé három fiú apja volt. Mert a három különböző analóg rendszer – [1] a Metafizikai, az Elme és képességei, valamint az Anyag; [2] a Fizikai, az Éter és állapotai, valamint a Káosz; és [3] az emberi, a pátriárka és három fia, valamint az egyetemes anya a Bárka vagy a Föld – közül az utolsó analógia nemcsak a leginkább tökéletlen, hanem minden történelmi beszámoló szerint a démonimádat a természet és az elemek imádatát követően jelent meg.

A témával kapcsolatos széles körben elterjedt hagyományokból nyilvánvaló, hogy a teremtés és az özönvíz körülményei az egész emberiség számára jól ismertek voltak a szétszórás előtt. Mózes írásai pedig a választott népnek nem annyira új kinyilatkoztatást, mint inkább a körülmények helyes, hiteles és ihletett beszámolóját adják, amelyeket aztán az idő részben elhomályosított, és a babonák visszaéltek velük. Az alaktalan, vizes Káosz és az ég éteri anyaga, amely hatalmas szélként burkolja be és halad át a felszínén, mind a szent, mind a profán kozmogóniák első alapelvei; de Mózes ezeket anyagként követeli vissza, amelyeket egy Mindenható hatalom közvetlen közreműködése teremtett. A későbbi kialakulási folyamat mindkét rendszerben annyira tökéletesen megfelel egymásnak, hogy ha nem kölcsönözték volna az egyiket a másiktól (ez az álláspont nem tartható fenn), akkor mindkettőnek végső soron a kinyilatkoztatás közös forrásából kellett származnia. Hasonló megfontolások a nemzetek között oly egyetemes Háromság hagyományairól, valamint annak vizsgálata, hogy miből is állt ez a Háromság, arra a meggyőződésre készítet, hogy a szentháromság-tan, ahogyan azt ma hiszik, a patriarchális vallás egyik eredeti és alapvető tétele volt; hogy a mikrokozmosz és a teremtés akkoriban elterjedt beszámolói közötti analógia lett az a botlaskő, amely arra készítette az emberiséget, hogy finomítsa az igazságot; hogy ezért estek abba a tévedésbe, hogy az örökkévalóságot az anyagnak tulajdonították, a monádot a Háromság fölé helyezték, azzal a panteista vélekedéssel, hogy az Istenség nem más, mint maga az univerzum. A világok egymásutániságának, a lélekvándorlásnak és a démonimádatnak a tana természetesen következne rendszerük kiterjesztéséből a teremtés sajátos körülményeitől az özönvízzel járó körülményekig. A hamis filozófia büszkeségével elhagyták a kinyilatkoztatás igazságát, és a materializmusba, az elemek, az ember és az állatok imádatába, valamint a bálványimádásba süllyedtek minden vele járó utálatossággal együtt. „Amikor megismerték Istent, nem dicsőítették őt Istenként; nem voltak hálások, hanem hiábavalókká lettek gondolataikban, és balgatag szívük elsötétedett. Magukat bölcsnek vallva,

⁹⁵ Lásd tehát Cory vizsgálatait e kötet végén. – A szerk.

balgatagokká lettek, és a romolhatatlan Isten dicsőségét felcserélték romlandó ember, madarak, négylábú állatok és csúszómászók képmására. Annak okáért átadta őket Isten szívük kívánságai által tisztátalanságra.”⁹⁶

Ennyire elbukott világ visszaszerzése érdekében a Mindenható nagy megnyilvánulásai időről időre megtörténtek, nemcsak a történelem legcivilizáltabb és legünnepelebb időszakában, hanem azokon a helyeken is, amelyek akkoriban a legalkalmasabbak voltak az igazság általános terjesztésére a pogányok között. Palesztina földrajzi fekvése, amelyet egyetemes birodalom székhelyéül választottak, a legfigyelemreméltóbb a földön a föld minden szegletével való könnyű összeköttetés miatt.⁹⁷ Az Advent idején⁹⁸ ez a terület mintegy határt képezett a rivális Római Birodalom és a Pártus Birodalom között, Róma fennhatósága alatt állt, de szoros kapcsolatban állt a pártus birodalmi területeken található gyarmati településeivel. És elhelyezkedése akkoriban nem volt kevésbé jobban alkalmas az evangélium egyetemes terjesztésére, sem Keleten, sem Nyugaton, mint az emberiség általános oktatására a régi időkben, amikor oly jelentős részét képezte az egyiptomi és asszír birodalmak közötti fő közlekedési útvonalnak. A tizennyolcadik dinasztia idején, az egyiptomi történelem legfényesebb korszakában történt az izraeliták kivonulása: Mózes és Józsué csodálatos hőstetteinek híre a dánita gyarmatokkal Görögországba,⁹⁹ a menekült kánaánitákkal nyugatra terjedt, maguk az izraeliták pedig keletre vitték őket. Az ókori asszír birodalom bukását követő forradalmi erőszak során ugyanaz az irgalmas Gondviselés tartotta fenn a kapcsolatot a romjaiból kinőtt királyságokkal, Jónás ninivei missziója, a szamáriai fejedelmek Szíriával való összekapcsolása, valamint a tíz törzs Szalmanasszár általi szétszórása révén a médek és asszírok területein: és a birodalom teljes újjáépítése után Babilonban az igazság ismerete messze földön elterjedt maguknak a zsidóknak a fogsága révén.

Nabukodonozor megtérése, valamint az ő és utódainak – mind az asszír, mind a perzsa vonalból – az igazság javára hozott rendeletei legalább valamilyen átmeneti hatással kellett, hogy járjanak a keleti vallási és filozófiai érzelmekre. És ez a hatás világosan nyomon követhető a rendszerek és babonák általános reformációjában, amely ebben az időszakban zajlott.

A perzsák körében, akik maguk is szkíta nép, úgy tűnik, ez a reformáció újraélesztette buzgalmukat és ellenségeskedésüket ion riválisaik templomai és bálványimádása ellen. Lehetséges, hogy ez vezetett oda is, hogy a két független princípiumot, az Elmét és az Anyagot egymással szemben álló spirituális közvetítőkké alakították át, és felélesztették a Nap és a Tűz keveretlen imádatát, eleinte csak a Legfelsőbb jelképeként és képmásaként, bár ez hamarosan ismét a régi sabaizmussá¹⁰⁰ fajult. A reformáció nyomai nyomon követhetők Asszíriában, Indiában, Kínában és Egyiptomban, valamint azokban a módosításokban és finomításokban, amelyeket röviddel ezután Püthagorasz importált Görögországba.

A pithagoraszi tanok összefoglalása megtalálható Timæus Locrus híres értekezésének elején. Megfigyelhető, hogy a pithagoraszi spekulációk hallgatólagosan utalnak az Okok ősi osztályozására, mint a Ható, a Forma vagy Ideális, az Anyagi és a Végső. Ezzel a felosztással összhangban az Elme és az Anyag két ősi független princípiuma közé bevezették a Formák vagy

⁹⁶ Rómabeliekhez írt levél 1,21.

⁹⁷ Hasonló gondolat a „minden út Rómába vezet”, de már nem földrajzi értelemben. – A szerk.

⁹⁸ Tehát Jézus Krisztusra eljövételére várás idején. – A szerk.

⁹⁹ V. ö. John R. Salverda: Danaans. <https://www.britam.org/salverda/danaan.html>. – A szerk.

¹⁰⁰ „A csillagok vagy a bennük lakó szellemek imádása, különösen az ókori Arábiában és Mezopotámiában gyakorolt formában. A kifejezés a 18. század elején a francián keresztül a héber šābā’ „(mennyei) seregek” szóból származik, a Sabian feltételezett etimológiája alapján”

(<https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803100435368>). – A szerk.

absztrakt Ideák világát, amelynek örök fennmaradást, ha nem is az Elmétől független létezést tulajdonítanak; mialatt az elvont τὰγαθὸν=Jó, a summum bonum= a legfőbb jó, a nagy végső ok, állandó vita és vizsgálódás tárgyává vált minden későbbi filozófus között.

A Formák és az Anyag most felváltotta az ősi Duádot; amely fölül a Ható Okot helyezték, mint Monádot, Istenséget vagy Demiurgoszt. Ezt a Duádot mindazonáltal két örök és független princípiumnak tekintették, és kombinációjuk által az Istenség megalkotta az Érzéki világot, egy élő állatot, amely lélekből és testből áll. A duádnak alárendeltje a Pitagorasz-triád, amely ugyanolyan relatív helyet foglal el a duádhhoz képest, mint a régebbi rendszerekben. Az Ideális világ bevezetésével és az istenségnek a duád fölé emelésével a rendszer elvesztette az addigi durva materializmus egy részét, de ugyanakkor elvesztette az ősi triád minden ismeretét is, amelyet most olyan triádok váltottak fel, amelyek jobban megfeleltek a Pitagorasz-rendszernek, és amelyeknek a személyek gyakran alárendelődtek, vagy egymásba ágyazódtak, mint nemzetségek és fajok.

Platón tanítása csak finomításban tér el az előzőktől. Ha elfogadjuk, hogy a Parmenidész és a Timaios [dialógusa] magában foglalják a teljes rendszerét, Istent és az Anyagot, két eredetileg független princípiumot, mintegy a világegyetemet alkotó létláncolat szélső pontjainak tekintjük. Istennek alárendelten áll az Ideák vagy Formák Értelmes Világa, amely – ahogy a későbbi platonisták ragaszkodnak hozzá – az Értelmes Triásszal kezdődik: de vajon Platón ezt az Ideák világát elvont értelemben csak az Isten elméjében létezőnek tekintette, vagy különálló létezést tulajdonított-e neki *az Elme nélkül?*¹⁰¹ Az isteni szuperlényegű lények különböző rendjeinek megértése jogosan megkérdőjelezhető. Amikor az Istenség vagy Demiurgosz helyénvalónak tartotta a világ megalkotását, ezt az ideális világot tekintette példaképnek, amelynek hasonlatosságára megalkotta új művét. A rendezetlen anyagi Káoszt Formákkal bélyegezte, és a világot élő állattá tette, ideális prototípusának mintájára, amely egy Intellektussal felruházott lélekből és egy testből áll, amelyben minden lény, Istenek, Emberek, befogadásra kerül. Az állatok vagy anyagi fajok csupán a konkrét individuumok, amelyek absztrakt ideái változatlanul fennmaradnak az érthető világban. Bár feltételezik, hogy továbbra is létezik, az Istenség, akárcsak az ősi rendszerekben, ugyanolyan hatékonyan visszavonul a színpadról, mint az ősi Éter, amikor a Phanészek felváltották. És minden földi műveletet, mint korábban, a világ Lelke végez.

Míg a sztoikusok és más iskolák megtartották az ősi tanokat, és nem tekintettek tovább magán a világnál, igaz, hogy a püthagoreusok és Platón az Istent a világnál felsőbbrendűnek tartották; de rendkívül kétséges, hogy vajon a közvetlen ható okról, a világ Lelkéről, vagy akár a Lélekről általában véve, fenségesebb felfogást vallottak-e, mint a finom éterének a durva materializmusa. Hasonlóképpen elítélték a világok egymásutániségének tanát; bár azt utóbb a későbbi platonisták újraélesztették, akik szerint az Istenség az eleve elrendelt időben elnyeli a világot, először az érzékelhető, majd az Ideálist, végül pedig Phanészt, az Érthető hármasságot,¹⁰² és egysége magányában marad.

¹⁰¹ Az ókoriak szerint a létezés [existence] magában foglalja a lényegét [essence], míg az ideális világot szuperlényeginek tartották [super-essential]: de kénytelen vagyok ezeket a szavakat használni, hogy érthető legyek, mert az angol nyelv nem alkalmazkodott eléggé a görögök metafizikai finomságaihoz, hogy biztosítsa a szükséges kifejezéseket.

¹⁰² „Az orphikusoknál ugyanis mint első őselem az idő jelenik meg (χρονος); azután egy kettős elem (dyas) következik: Aether és Chaos, melyek a világtojással egyetemben az első triást alkotják. A világtojás megtermékenyítéséből támad Phanes, a fény ősisztene, aki egymagában megint egy tirast egyesít, melynek tagjai: Metis = νοϋς, Ericapaeus = δυναμις és Phanes = πατηρ vagy ζωοδοτηρ; egyszerűen: a fény, mely az aethert áttöri és az egész teremtést beragyogja, a legfőbb isten, akinek fentebb említett három neve közönséges beszédben nem egyéb, mint βουλη, φως és ζωοδοτηρ. Proclusnál Metis Phanes és Ericapaeus társaságában az ősi istenség három fő oldalának egyike, másként πρωτογονος, πρωτος γενετωρ és Eros. S mikor az orphikusok Zeust mint mindenest

Sokat emlegetik a platóni háromságot, de be kell vallanom, Platón írásaiban kevesebb nyomát találok ennek a tantételnek, mint kevésbé kifinomult elődeinél, a mitológusoknál.¹⁰³ Olyan részleteket közöltem, amelyek véleményem szerint kapcsolódnak a témához, valamint egy Amelius-töredéket, amely kifejezetten megemlíti Platón három királyát, mint az orphikus háromsággal azonosat. Dr. Morgan a témáról szóló esszéjében kielégítően cáfolja azt az elképzelést, hogy Platón a Logoszt a háromság második személyének tekintette:¹⁰⁴ [13](#) és ezzel a cáfolattal tagadja, hogy Platón egyáltalán vallotta volna ezt a tant, különösen mivel Platón korától Ammonius Saccas harmadik századi koráig iskolájának egyetlen tanítványa sem tudott arról, hogy írásaiban ilyen tan szerepel. Talán azonban homályos utalásokat találhatunk rá a Parmenidész második hipotézisének elején és az általam megadott részletekben; bár az utóbbiakban a tanok inkább a Monádra és a Duádra vonatkoznak, mint az ókoriak valódi háromságára. A püthagoreusok vagy az Akadémia nem tartott fenn ilyen tanokat, csak homályos utalásokat találunk ahhoz képest, amit filozófusoktól elvárhatnánk, akik tisztelték az ősi hagyományt, és miután elvesztették a lényegét, hajlandóak voltak találni valamit, amihez az árnyképet csatolhatják.

istent ünneplik, egyúttal pedig fölteszik róla, hogy Erost, Phanest és Metist magába nyeli, azzal pedig magában egyesíti azokat az őselemeket is, amelyekből ezek előállottak: lényegileg oda jutnak, ahová Hesiodus Theogóniája, mely szerint Zeus Metist magába fölvevén, a legfelsőbb bölcsességnek és belátásnak együttes birtokába jutott” (Ókori Lexikon <https://mek.oszk.hu/03400/03410/html/5189.html>). – A szerk.

¹⁰³ Esetleg közöttük időben sokkal nagyobb a távolság, mint eddig gondoltuk. V. ö. Fábrián Sándor: Ógörög és latin nyelvű szövegmozorzsák történelmünk jobb megértéséhez. Acta historica Hungarica Turiciensia 40. évf. 4. sz. 2025. 7. Antiósti c. fejezet. https://epa.oszk.hu/01400/01445/00076/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2025_4_078-150.pdf. – A szerk.

¹⁰⁴ Platón Epinomis című művében található híres szakasz, Ξυναποτεγῶν χόσμον ὄν ἔταξε λόγος ὁ πάντων θεϊοτάτος ὄρατόν, amelyet általában így fordítanak: „Tökéletesítve a látható világot, amelyet a szó, a legistenibb mindenek közül, teremtett”, egy egészen más témára utal. A párbeszéd ezen részében a számok ismeretével kapcsolatos kérdés merül fel, amely nélkül az ember nem rendelkezhet *ésszel* (λόγος), és ha észben szakkölködik, nem érheti el a bölcsességet. Az Isten, aki az embernek a számok ismeretét adta, az Ég, mert abban nyolc egymáshoz hasonló erő található, a Napé, a Holdé stb., akiknek, mondja, egyenlő tiszteletet kell adni – „Ne adjuk ugyanis az egyiknek az év tiszteletét, a másiknak a hónap tiszteletét, a többinek pedig semmilyen tiszteletet abból az időből, amelyben mindegyik a többivel együtt végzi pályáját, megvalósítva azt a látható rendet, amelyet az értelem, a legistenibb minden dolog közt (vagy az Univerzum) létrehozott.” A Phileusból származó, nem kevésbé híres szakasz, Ὅτι νοῦς ἔστι γενούσης τοῦ πάντων αἰτίου, amelyről feltételezik, hogy a Logosz és az első ok lényegegyezőségét állítja, az *emberi elmére* vonatkozik, és egy érvelés következtetése, amely bizonyítja, hogy amint a közönséges tűz az elemi tűzből származik, és az emberi test a világ elemi testéből, *úgy az emberi elme is rokon, vagy azonos természetű az isteni elmével, vagy az univerzum lelkével, minden dolog okával*. Ezek és más, kevésbé ismert Platón-idézetek, ha ezt a kontextust figyelembe vesszük, nem adnak több alapot arra a feltételezésre, hogy Platón hitte a Szentháromság tanát, mint az alábbi nagyon érdekes idézet, amelyet Dr. Morgan Senecától idéz, és amely alapján feltételezhetjük, hogy a sztoikusok hittek benne: „Id actum est, mihi crede ab illo, quisquis formator universi filii, sive ille *Deus est potens omnium, sive incorporalis ratio* ingentium operum artifex, sive *divinus spiritus* per omnia maxima minima, æquali intentione diffusus, sive fatum et immutabilis causarum inter se cohærentium series [Higgyék el, ezt ő tette, bárki is legyen a világegyetem formálója, legyen az Isten, a mindenható Isten, vagy a testetlen értelem, a hatalmas művek művésze, vagy az isteni szellem, amely minden dologban, nagyban és kicsiben egyaránt, egyenlő szándékkal, vagy a sors és egymással összefüggő okok megváltoztathatatlan sorozataként árad szét].” (De Consolatione ad Helviam c. 8.)” Dr. Morgan munkájában szereplő megfigyelésekhez merészkedem hozzátenni, hogy a Logosz szó, ahogyan azt Szent János és Platón használja, két nagyon különböző jelentéssel bír. Az utóbbi általánosan az Értelmet jelenti, míg Szent János a héber DBR fordításaként használja, a Szó jelentése pedig egy feltárt dologra vagy személyre utal, és ha egyáltalán az értelem értelmében használják, ami az atyák kommentárjaiból is kiténik, akkor nem az értelem általános értelmében, hanem az úgynevezett különleges képesség értelmében.

A Dr. Morgan által megcáfolt tévedés a második században az egyházatyáknál kezdett elterjedni. A Platón és Szent János által használt Logosz szó miatt tévedtek, és a platóni Szentháromságot Istenből, a Logoszból és a világ lelkéből állónak tekintették, Platón összes állítólagos követőjének ellenére, akik – bármennyire is eltérőek voltak egymás között – egységesen ragaszkodtak ahhoz, hogy a monádot és a duádot, vagy legalábbis egy monádot a triádjuk fölé helyezték.

A keresztény korszak első századában Philo, egy alexandriai zsidó, megpróbálta a Szentírást platóni elvek alapján kifejteni; és az evangélium kihirdetése után sok egyházatyja melegen átvette ugyanezt a magyarázati módot. A gnosztikusok különböző szektái messze túlmentek a görög bölcsön, és Keleten keresték a tanokat, amelyekhez Platón írásait csupán esszéknek tekintették, bevezetőnek a keleti miszticizmus fenségesebb gondolataihoz; és követőit azzal a megvetéssel kezelték, amellyel szemben egy filozófus hiúsága ritkán bizonyít; és amíg ezek az iskolák léteztek, keserű ellenségeskedés uralkodott közöttük. A gnosztikusok egyszerre valóságos *létezés*t adtak az ideális világnak, és folytatva a létezés láncolatát a Legfelsőbbtől kezdve, számos Eón renden keresztül, megszemélyesítették az absztrakt eszméket, amelyek közül a Szentháromság második és harmadik személye az első és a második Eón volt, és onnan a legalacsonyabb anyagi fajokig, megalapították azt a merész eretnekséget, amely oly sokáig zavarta a kereszténység nyugalalmát. És az egyházatyák e hamis platonizmusához a hasonló ariánus eretnekség szorosan kapcsolódik.¹⁰⁵

De az egyház belső eretnekségei nem voltak az egyetlen káros következmények, amelyeket az egyházatyák félrevezető buzgalma okozott azzal, hogy Platónra erőltették a Szentháromság tanát. Bár lehetséges, hogy a tanok valamilyen nyers hasonlóságára rámutatva néhány megtérőt szerezhetek volna azzal, hogy a kereszténységet kevésbé kellemetlenné tették az akkori filozófiai világ számára, mégis ügyesen és tévedhetetlen eredménnyel fordították ellenük a fegyvert, amikor a pogányok rájuk vetették magukat, és azt állították, hogy a kereszténységben semmi új nem nyilatkozott ki; mivel a rendszert – maguknak a szószólóknak a vallomásai szerint – korábban Platón írásai tartalmazták.

A harmadik században Ammonius Saccas, akit általánosan elismerten kiváló képességű embernek tartottak, azt tanította, hogy minden szekta, legyen az keresztény, eretnek vagy pogány, elfogadta az igazságot, és megőrizte azt különféle legendáiban. Ezért vállalta, hogy mindegyikből kibontakoztatja azt, és minden hitvallást összeegyeztet. Erőfeszítéseiből pedig a későbbi platonisták híres eklektikus iskolája született. Plotinus, Amelius, Olympius, Porphyrius, Jamblichus, Syrianus és Proclus azok között a híres professzorok között voltak, akik Ammonius követék a platóni tanszéken, és közel háromszáz éven át felélesztették és életben tartották a pogányság szellemét, amely keserű ellenségeskedéssel viseltetett az evangélium iránt. A platóni iskolákat végül Justinianus rendelete zárta be; és hét bölcs, a platonizmus utolsó fényei, Diogenész, Hermias, Eulalius, Priscianus, Damaszkusz, Iszidorosz és Simplicius felháborodottan vonultak vissza Justinianus üldöztetései elől, hogy megvalósítsák Platón köztársaságának homályos álmait Khoszroész perzsa despotizmusa alatt.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Érdekes megfigyelni Eusebius és Epiphanius ariánus és ortodox illusztrációit. Az előbbi a Szentháromságot az Ég, a Nap és a Szentlélek, illetve az Ég, a Nap és a Hold ábrázolásával szemlélteti, az utóbbi kettőt pedig a szellemek és csillagok számtalan seregének vezetőjeként ábrázolja, ami nyilvánvalóan az Atyák platóni Szentháromságról alkotott uralkodó elképzeléseiből származik; míg Epiphanius kijelenti, hogy ezt a nagy misztériumot helyesen úgy kell érteni, ahogyan a Tűz, a Fény és a Lélek vagy a Levegő feltárja előttünk.

¹⁰⁶ Ennek a filozófiai ügyletnek a részleteit lásd Gibbon, c. XL. (Edward Gibbon: The history of the decline and fall of the Roman Empire. Chapter XL. Bell and Bradfute, Edinburgh, 1811. pp. 150–152. <https://archive.org/details/in.gov.ignca.13371> és <https://oll.libertyfund.org/titles/gibbon-the-history-of-the-decline-and-fall-of-the-roman-empire-vol-7>. Ők heten, „akik nem értettek egyet uralkodójuk vallásával, elhatározták, hogy

Ezen filozófusok írásaiból származik Zoroaszter jóslatainak nagy része. Néhányat közülük először Ludovicus Tiletanus adott ki Párizsban, Pletho kommentárjaival együtt, amelyekhez később Psellus kommentárjai is csatlakoztak. Legnagyobb részüket azonban Franciscus Patricius gyűjtötte össze, és a hermetikus könyvekkel együtt adta ki Nova Philosophia című művének végén. Taylor úr munkásságának köszönhetjük további mintegy ötven kiegészítését, valamint azokra a művekre való hivatkozásokat, amelyekből mindegyik származik. Ezeket a témákat Platón Parmenidészében állítólag okkult módon tárgyalt témák szerint rendeztem el, nevezetesen: Ok vagy Isten, az ideális értelmes vagy intellektuális világ, Részletes lelkek és az anyagi világ. És külön címszó alá helyeztem a mágikus és filozófiai előírásokat és iránymutatásokat. Kétségtelen, hogy ezek közül sok jóslat hamis; mindazok például, amelyek az Ideális Értelmi vagy Észbeli rendhez kapcsolódnak, és amelyeket bevallottan démonok által adott válaszokban nyertek, melyeket a teurgisták erre a célra emeltek.¹⁰⁷ Akik, akárcsak a későbbi platonisták, igényt tartottak a mágiára, nemcsak annak finomításaiban, amelyeket teurgiának neveztek, hanem abban a lealacsonyított formában is, amelyet közönséges boszorkányságnak nevezünk. Mindazonáltal számos orákulum hitelesebb forrásokból származik, és a ránk maradt hamis hermetikus könyvekhez hasonlóan valószínűleg a perzsa tiszta sabiaizmus nagy részét és a keleti filozófia tanait tartalmazzák.

Így tehát megpróbáltam egy – attól tartok, nagyon hiányos – áttekintést adni az ókori történelemtől és teológiáról. De mivel inkább az a célom, hogy segítsen az olvasót eligazodni egy ilyen heterogén anyagghalmazban a legkiemelkedőbb részek kiemelésével és egymással való összekapcsolásával, bízom benne, hogy a hibákat megbocsátják, mivel azokat az olvasók, akik jobban ítélik meg az előttük álló anyagokat, kijavíthatják. A téma lezárásaként őszinte köszönetemet szeretném kifejezni Isaac Cullimore úrnak, akinek mélyreható és kiterjedt kronológiai kutatásainak köszönhetően tartozom hálával a következő munka számos nagyon fontos részére való hivatkozásért, amelyek elkerülték a figyelmemet.

idegen földön keresik meg azt a szabadságot, amelyet szülőhazájukban megtagadtak tőlük. Hallották, és hiszékenyen elhitték, hogy Platón köztársasága megvalósult a despotikus perzsa kormányzatban, és hogy egy hazafias király uralkodik a legboldogabb és legerényesebb nemzetek felett. Hamarosan megdöbbenek, amikor természetes módon rájöttek, hogy Perzsia hasonlít a világ többi országához; hogy Chosroes, aki filozófusnak nevezte magát, hiú, kegyetlen és ambiciózus volt; hogy a mágusok között a bigottság és az intolerancia szelleme uralkodott; hogy a nemesek gőgösek, az udvaroncok alázatosak, a bírók pedig igazságtalanok voltak; hogy a bűnösök néha megúszták, az ártatlanokat pedig gyakran elnyomták. A filozófusok csalódása arra készítette őket, hogy figyelmen kívül hagyják a perzsák valódi erőit; és talán szakmájukhoz képest túlságosan is felháborodtak a többnejűség és a konkubinátus, a vérfertőző házasságok, valamint az a szokás miatt, hogy a holttesteket kutyáknak és keselyűknek adták át, ahelyett, hogy eltemették volna őket a földbe vagy elégették volna. Bűnbánatukat hirtelen visszatéréssel fejezték ki, és hangosan kijelentették, hogy inkább meghalnak a birodalom határán, mint hogy élvezzék a barbárok gazdagságát és kegyét. Ebből az utazásból azonban olyan hasznot húztak, ami a legszebb fényt vetette Chosroes karakterére. Megkövetelte, hogy a hét bölcs, aki meglátogatta a perzsa udvart, mentesüljön a büntető törvények alól, amelyeket Justinianus hozott pogány alattvalói ellen; és ezt a kiváltságot, amelyet kifejezetten szerződésben rögzítettek, egy hatalmas közvetítő ébersége őrizte. Simplicius és társai békében és ismeretlenségben fejezték be életüket; és mivel nem hagytak maguk után tanítványokat, ők zárják a görög filozófusok hosszú sorát, akiket hibáik ellenére is méltán dicsérhetünk kortársaik legbölcsebbjeiként és legerényesebbjeiként.” Mai forrás Gondeshapuri egyetemi Akadémia alapítóinak, megbecsült tagjainak mondja őket: https://en.wikipedia.org/wiki/Academy_of_Gondishapur. Ha ez igaz, igen nagy utat tettek meg – 2400 km-t – Athénból odáig Kr. u. 529, az athéni Platonikus Akadémia bezárása után. – A szerk.)

¹⁰⁷ A teurgisták két Julianus volt, az apát Chaldeusnak, a fiát Theurgusnak hívták. Marcus Antoninus uralkodása alatt virágoztak, és ők voltak az elsők, akik értelmi és észbeli rendre kimondták a jóslatokat.

Felesleges megemlíteni a számos hamisítványt, amelyeket e töredékek szerzőinek termékeiként adtak ki. Létezik egy teljes gyűjtemény, amelyet latinul állított össze Annius, egy viterbói szerzetes. De egyedülálló körülmény, amelyet nagy erővel lehetne felhozni a szinte teljes gyűjtemény hitelessége ellen, hogy nemcsak az eredeti művek pusztultak el, hanem azok is, akiknek közvetítésével ezek az ereklyék továbböröklődtek. E töredékek kivételével nemcsak Sanchoniatho, Berosszosz és a többiek merültek feledésbe; de nevük megőrzői is ugyanazon a nyomon jártak, és szokatlanabb sorsra jutottak. Philó, Abydenosz, Polühisztór, Diosz és mások töredékei általában nem saját műveik másolatai, hanem elődeik kivonatai.

Szükséges felhívni a figyelmet a minden egyes lapon található számos hibára is. A töredékek több kockázatnak és véletlennek voltak kitéve, mint amilyeneknek minden ősi írás ki volt téve. Vagy az ókor kezdetleges krónikáiból másolták őket, vagy történelmi festményekről vagy hieroglif feljegyzésekből vázolták fel őket, néha a szent nyelvről fordították le a hely köznyelvére, majd ismét görögre; majd kézről kézre adták át idézetekben, és szétszórva hevernek főként az egyházatyák és az Alsó-római Birodalom¹⁰⁸ íróinak műveiben. Meglepő tehát nem az, hogy hibákban és bizonytalanságban bővelkednek, hanem az, hogy ilyen sok közülük megmaradt.

Ezen töredékek közül több, két vagy három különböző szerző tollából származik, akik mindegyike ugyanazon töredék egy-egy különböző változatát tartalmazza, amelyek nem annyira a vázlatban és a szóhasználatban különböznek, mint inkább a szerző stílusához való igazításukhoz szükséges technikai részletekben és befejezési változatokban; és némi zavart okozott, hogy e különböző olvasatok közül melyiket részesítsük előnyben.

Eusebiusnak, Syncellusnak és Josephusnak nagymértékben hálával tartozunk ezekért az ókori emlékekért. Josephus esetében Hudson kiadását követtem. Eusebius *Præparatio Evangelica* kölni kiadását gyakran tartják a legjobbnak, de alapos vizsgálat és összehasonlítás után arra jutottam, hogy Stephanus szövegét részesítem előnyben. Hieronymus megcsonkított latin fordítását leszámítva Eusebius krónikája elveszett. Ezen a címen azonban Scaliger egy igen vaskos fóliót állított össze, amely néhány más krónikával együtt Eusebius görög szövege összes fellelhető töredékének gyűjteményét tartalmazza. E krónika örmény fordításának megtalálása nagy kincs. A kontinensen tökéletesen hitelesnek tartják, de nem tudok róla, hogy Angliában megvizsgálták vagy áttekintették volna. Annak érdekében, hogy a lehető legjobban összefoglaljam az anyagokkal, kiadásokkal és rövidítésekkel kapcsolatos minden felesleges megjegyzést, a végén megadtam az idézett szerzők listáját, amely azonnal választ ad a rövidítések, valamint az általam használt vagy hivatkozott kiadások, továbbá a kéziratok és más források indexének több céljára, amelyekből ezek a kiadások egy része készült, vagy amelyeket a munka összeállításakor figyelembe vettek. Hasonlóképpen kronológiai index formájában is feltüntettem, feltüntetve azokat az időszakokat, amelyekben a hivatkozott szerzők életük virágjában voltak, hogy az olvasó megítélhesse, milyen mértékű elismerés illeti meg az egyes szerzőket.

Az eme töredékekben található tartalom az egyetlen érdem, ami figyelmet kérhet. Én azt választottam, ami számomra a leghitelesebb szövegnek tűnt, független minden elmélettől és rendszertől, és megadtam az összes különféle, bármilyen jelentős olvasatot, amellyel találkoztam. Megtartottam Mr. Falconer Hanno *Periplus*ának fordítását; és ettől a kivételtől eltekintve, valamint Zoroaszter néhány leghomályosabb jóslatától, amelyek Mr. Taylornak köszönhetőek, a többiért én vagyok felelős.¹⁰⁹ A számos hibáért, amelyekben bővelkedniük kell, engedelmeükkel elnézést és bocsánatot kérek. Számos töredék töredékes és zavaros állapota kizárja bármilyen fordítás

¹⁰⁸ Kelet-római Birodalom, Bizánci Birodalom. – A szerk.

¹⁰⁹ Enyhe célzás, hogy Hanno *Periplus*ával nincs megelégedve. – A szerk.

lehetőségét, kivéve feltételezések alapján. Sok, például Malala orfikus töredéke és Ameliusé, a legképzettebb kommentátorok tehetségét és találékonyságát követelte latba vetni, akik közül talán senki sem fog egyetérteni. Ilyen esetekben türelmesen összevettem a véleményüket, és igyekeztem kivizsgálni azokat a körülményeket, amelyek között a töredékek íródtak és megőrződtek, valamint azt, hogy milyen kapcsolatban állnak azokkal a részekkel, amelyek között bemutatják őket, és hogy – legjobb megítélésem szerint – az igazságot adjam.

E munka befejezéséhez egy fejtegetést fűztem hozzá, amely eredetileg csupán a pogányok ősi háromságának felfogását kívánta elmagyarázni és illusztrálni. A vizsgálódás során azonban lehetetlennek találtam, hogy igazságot szolgáltatassak a véleménynek anélkül, hogy ne szólnék nagyrészt az ősi és a modern tudományról. Hogy tehát a lehető legjobban összefogjam és valamilyen összefüggést adjak neki, teljes egészében az ősi és modern filozófia módszerének, céljainak és eredményének vizsgálatába öntöttem. És mivel ebben a munkában igyekeztem számos történelmi és teológiai dokumentumot bemutatni, amelyek bizonyos módon visszahúzódtak a nyilvánosság elől, bízom benne, hogy egy ilyen vizsgálódást nem fognak teljesen eltéveszteni, és hogy elnézést kapok, ha megpróbálok az ókor ugyanebből a tárházából néhány spekulációt meríteni, amelyeket a metafizikusok és a filozófusok túlságosan is mellőztek vagy figyelmen kívül hagytak, de amelyekről úgy hiszem, hogy a tudomány fejlődését szolgálhatják, még a modern kor ragyogó felfedezései közepette is.

Ami magukat a töredékeket illeti, attól tartok, a klasszikus olvasó nem talál majd sok szórakozást egy félig barbár, hibáktól és következetlenségektől hemzsegő nyelvjárás böngészésében. Az istentan tanulmányozója számára azonban ezek talán nem teljesen elfogadhatatlanok vagy érdektelenek. Az ókori történelem és mitológia iránt érdeklődő számára pedig hasznos lehet egyetlen kis kötetben összegyűjteni a szétszórt emlékeket, amelyeket egyébként oly széles körben kellene keresnie.¹¹⁰

¹¹⁰ Ezek a görög és latin nyelven egymás mellé tett szövegtöredékeik szerepelnek tehát (dől betűvel a témakör): *Föníciai*: Sanchoniatho. *Káldeus*: Berossus, Abydenus, Megasthenes, Nicholaus Damascenus, Hestizeus, Alexander Polyhistor, Eupolemus, Thallus, Ctesias, Diodorus Siculus, Herodotus, Castor, Velleius Paternulus, Aimilius Sura, Plinius és Cicero. *Káldea, Assyria, Media, Persia, Théba és Egyiptom királyi dinasztiái*: Abydenus, Africanus, Eusebius, Syncellus, Castor, Ptolemaeus, Ctesias, Eratosthenes, Manetho, Josephus, Diodorus Siculus, Herodotus, Theophilus Antiochenus, Malala, Suidas, Diogenes Laertius, Dicaearchus, Artapanus, Plato, Pomponius Mela és Barhebraeus. *Egyiptomi*: obeliszek, Manetho, Chaeremon, Diodorus Siculus, Lysimachus, Polemo, Ptolemaeus Mendesius és Artapanus. *Tíriai*: Dios és Menander. *Karthágói*: Hanno and Hiempsal. *Indiai*: Megasthenes és Clitarchus. *Atlantiszi és pankhaei*: Marcellus és Euemerus. *Zoroaszter jóslatai. Hermetikus, orphikus, püthagoreus és tirrén*: ókori és modern hermetikus könyvek, Horapollon, Chaeremon, Orpheus, Hesiodus, Aristophanes, Timotheus, Timaeus Locrus, Plato, Amelius, Onomacritus, Ion, Philoponus, Plutarchus, Ocellus, Aristoteles, Suidas és Damascius. *Időrendi*: Berossus, Seneca, Censorinus és Theon Alexandrinus. – *A szerk.*